

Muuttuva toimeentulotuki 2014

371 tapaa tehdä toimeentulotukityötä

Päivi Mäkinen
Erityisasiantuntija
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Sisältö

Johtopäätökset ja Talentian linjauksia.....	4
Työn organisoinnin kehittämistarpeita	6
<i>Nykyinen työtilanne</i>	6
<i>Urakointi yleistynyt</i>	8
Aikuistyön organisointi ja kehittäminen	8
Tehtävärakenne	9
<i>Sosiaalityöntekijän tehtävä</i>	9
<i>Sosiaaliohjaajan tehtävä</i>	10
<i>Sosionomi (YAMK) –tutkinnon suorittaneiden paikka?</i>	10
<i>Kuka tekee ”sosiaalityön diagnoosin”, alkuarvioinnin?</i>	10
<i>Paljonko on liikaa? Ongelmana resurssit</i>	11
Sosiaalitoimen ja työvoiman palvelukeskusten yhteistyön kehittämisestä.....	11
Kela-siirto saa kannatusta	13
Entä täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki?	15
Mikä muuttuu, kun Kela hoitaa toimeentulotuen?	16
Mitä tapahtuu sosiaalitoimistossa Kela-siirron jälkeen?	18
Toimeentulotuen vastikkeellisuus saa ristiriitaisen vastaanoton	20
Kenen tehtäviin vastikkeellisen toimeentulotuen tulisi kuulua?	25
Ulkomaalaislaki ja toimeentulotuen salassapitovelvollisuus	28
Toimeentulotuen muutostarpeita	30
Kysely ja sen vastaajat.....	36
Raportissa viitattuja lähteitä (taustaa) ja liitteet.....	37

Esipuhe

Toimeentulotuki on ajankohtaisempi kuin koskaan. Kataisen hallitus on päättänyt siirtää toimeentulotuen perusosan maksatuksen Kelan tehtäväksi vuonna 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama ns. Parpon työryhmä valmistelee esitystä vastikkeellisesta toimeentulotuesta. Eduskunnassa on tehty aloite, jonka mukaan alle 25-vuotiaiden on päästävä tapaamaan sosiaalityöntekijää. Toimeentulotukilakia uudistava työryhmä tekee työtään.

Tässä tilanteessa oli tarpeen päivittää Talentian kanta toimeentulotuen Kela-siirrosta ja sitä varten uusittiin vuonna 2008 tehty jäsenkysely toimeentulotuen perusosan siirtämisestä Kelalle. Uusi kysely toteutettiin 28.1.-10.2.2014 surveypal-sähköpostikyselynä Talentian jäsenille, joiden oletettiin työskentelevän toimeentulotuen parissa ja joiden sähköpostiosoite oli tiedossamme.

Kyselyssä oli yhteensä 21 kysymystä. Kysymyksillä haluttiin tietää, mitä toimeentulotuen parissa työskentelevät alan ammattilaiset ajattelevat toimeentulotuen muutostarpeista ja kehittämisestä. Toimeentulotuen kokonaisuutta ja laaja-alaisuutta ajatellen oli tarpeen kysyä vaihtoehtokysymysten rinnalla myös avoimia kysymyksiä, jotta vastaajien pohdinnat ja painotukset pääsevät esiin.

Kyselyssä tarkistettiin erikseen työntekijöiden kantoja ajankohtaisiin keskusteluihin liittyen toimeentulotuen vastikkeellisuuteen ja ulkomaalaislain 52 §:n toteuttamiseen. Lisäksi tiedusteltiin toimeentulotuen työtilanteesta mittarina sosiaalitakuun toteutuminen.

Johtopäätökset ja Talentian linjauksia

1. Kelan myöntämää toimeentulotuen perusosaa tulee muuttaa perustulon turvaamisen suuntaan ja palauttaa toimeentulotuki viimesijaiseksi tueksi, joka se on alun perin ollut.
2. Toimeentulotuki tulee säilyttää sosiaalityön ja -ohjauksen sosiaalisen tuen välineenä.
3. Työn kohteeksi tulee ottaa ilmiöitä, jotka vaikuttavat sosiaaliseen selviytymiseen. tarvitaan siis enemmän rakenteellista sosiaalityötä.
4. Asiakaskunnan priorisointi iän mukaan tulee muuttaa tarvepainotteisemmaksi. Eivät kaikki alle 25-vuotiaat ole kategorisesti sosiaalityön tai -ohjauksen tarpeessa, mutta niihin, jotka ovat, tulee voida keskittyä paremmin ja intensiivisemmin. Pitää kehittää keinoja tunnistaa tarpeet ja vastata niihin.
5. Toimeentulotuessa ja aikuistyössä on tarpeen selkeyttää sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työnjakoa (ns. tehtävärakenneuudistus). Molemmilla ammattiryhmillä tulee olla itsenäinen perustehtävä, joka pohjautuu koulutuksen tuottamalle asiantuntemukselle.
6. Työn organisoimista ja yhteistyötä pitää kehittää. Työpari- ja tiimityöskentelyä on lisättävä. Käytännön työssä asiakaskunnan tarpeet ratkaisevat työntekijältä vaadittavan osaamisen ja työntekijöiden välisen yhteistyön tarpeen. Esimerkiksi nuoret työttömät, ikääntyvät päihdeongelmaiset, pitkäaikaistyöttömät ja moniongelmaiset mielenterveyspotilaat tarvitsevat kohdennettuja palveluita. Työntekijöiden välinen yhteistyö palveluiden tuotannossa perustuu oman ja toisten (yhteistyökumppanien) työnkuvien tuntemiseen ja osaamisten kunnioittamiseen.
7. Sosiaalitoimen yhteistyötä on lisättävä yli sektorirajojen ja toimintaa tulee tarjota ja sijoittaa myös yhteistyökumppaneiden alueille kuten Kelaan ja työvoimahallinnon palveluihin verkostoitumisen lisäksi. Tarvitaan käypien palvelupolkujen kehittämistä, joissa tieto kulkee eikä asiakas eksy.
8. Aikuissosiaalityötä pitää kehittää kokonaisvaltaisempaan ja vaikuttavampaa suuntaan. Kokeilevampaa, joustavampaa ja jalkautuvampaa työtettä pitää tukea.
9. Toimeentulotukityöhön tulee lisätä suunnitelmallisuutta ja ohjaavuutta.
10. Työntekijän omaa, asiantuntemukseen perustuvaa harkintavaltaa pitää lisätä täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea käsiteltäessä.

Talentia kannattaa tietyin ehdoin toimeentulotuen perusosan maksatuksen siirtoa Kelalle

Etuuskäsittelyn (toimeentulotuen perusosan) siirron Kelan hoidettavaksi oletetaan tuottavan säästöjä mm. kuntien tietotekniikan kustannusten vähentymisen kautta. Todellisia kustannuksia ei kuitenkaan ole laskettu Kelan osalta eikä myöskään siirron heijastusvaikutusten osalta mm. mahdollisen ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen kustannusten nousun seurauksena kunnissa.

Talentia edellyttää, että Kela-siirron yhteydessä päätetään, että

- 1) mahdollisesti syntyvät kustannussäästöt kohdennetaan sosiaalisiin investointeihin, erityisesti
 - o nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen
 - o toimeentulotuen pitkäaikaisriippuvuuden vähentämiseen
- 2) sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien määrää ei karsita nykyisestä
- 3) toimeentulotuen täydentävän ja ehkäisevän tuen käyttöä ja tasoa nostetaan kunnissa.

Talentia edellyttää myös, että siirron yhteydessä varmistetaan, että Kelan henkilöstö osaa tunnistaa toimeentulo-ongelmien taustalla olevat palvelutarpeet ja että Kelan ja sosiaalitoimen vuoropuhelu ja yhteistyö toimivat.

Talentia ei kannata automaattista vastikkeellisuutta toimeentulotuen edellytyksenä.

Lähtökohtaisesti toimeentulotuki sisältää jo tietyn vastikkeellisuuden käsittelyn, koska se on viimesijainen tukimuoto, silloin kun muita mahdollisuuksia elatuksen järjestämiseen ei ole.

Toimeentulotuen vastikkeellisuus edellyttää sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan ammatillista harkintaa ja liittyy toimeentulotuen ja aikuistyön asiakassuunnitelmaan. Vastikkeellisuuden lisäämistä ei tule automatisoida, ja sen käyttöönoton tai siitä luopumisen kriteeristöä tulee kuvata ja arvioida. Päätöksiä tekeviä on ohjeistettava yhdenmukaisempien ja tasa-arvoisempien toimintakäytäntöjen luomiseksi.

Myös ulkomaalaistaustaisella asiakkaalla on oikeus luottamuksellisuuteen.

Talentian hallitus ei tue salassapitosäädöksen avaamista ja sosiaalityöntekijän mahdollisuutta oma-aloitteisesti ilmoittaa toimeentulotukea toistuvasti saavasta ulkomaalaisesta asiakkaastaan maahanmuuttoviranomaisille tai poliisille. Hallitus päätti näin siitä huolimatta, että valtaosa jäsenistä ilmoitti kyselyssä kannattavansa oma-aloitteista ilmoitusoikeutta.

Hallitus nojaa asiassa Talentian ammattieettisen lautakunnan asiantuntemukseen ja moniammatilliseen asiaan paneutumiseen jo aiemman Talentian kannanoton laatimisen yhteydessä. Salassapito ja siihen liittyvät asiakkaan kohtaamisen ja kohtelun suhteet ovat monisyisiä ja monimutkaisia asioita ratkaistavaksi yksittäisten kokemusten perusteella.

Toimivaan viranomaisyhteistyöhön voidaan löytää keinoja ilman, että asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja salassapitovelvollisuutta rikotaan. Maahanmuuttoviranomainen tai poliisi voi tehdä henkilön maassaolo-oikeutta tarkistaessaan sosiaaliviranomaiselle

yksilöidyn yhteistyöpyynnön, jossa maassaolon reunaehdoista on tarkasteltu yksilön ja hänen perheensä tilanteesta käsin. Sosiaalityöntekijän on aina käsiteltävä asiakkaansa asiaa luottamuksellisesti.

Sosiaaliviranomaisen tulee myös tietää toimiensa seurauksista eli siitä, mihin toimenpiteisiin toimeentulotuen toistuva myöntäminen johtaa juuri tietyn henkilön ollessa kyseessä. Sosiaalityön näkökulmasta ihmisen auttamiseksi tarvittava lainmukainen ja perusteltu viimesijaisen toimeentulotuen myöntäminen ei saa osoittautua asiakkaalle vahingolliseksi. Jos tällainen uhka on olemassa, tulisi sen käsittely olla osa työskentelyprosessia ja tavoitteidenasettelua jo ennen kuin asia realisoituu, eikä jälkikäteen asiakasta vastaan käytettävänä todistusaineistona tai sanktiona.

Sosiaalityön etiikan kannalta yritykset murtaa ulkomaalaistaustaisten asiakassuhteen luottamuksellisuus johtaa kysymykseen, tarvitsemmeko sosiaalityöhön jatkossa aktiivista ”maanalaista” toimintaa esim. paperittomien ihmisten tosiasiallisen avuntarpeen turvaamiseksi?

Talentia edellyttää, että Sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta Etene ottaa kantaa ulkomaalaislain ja sen toimeentulotukea koskevaan lakimuutoksen tarpeeseen salassapitovelvollisuuden muuttamisen osalta ennen kuin asiasta tehdään uutta lainsäädäntöä tai päätöksiä.

Työn organisoinnin kehittämistarpeita

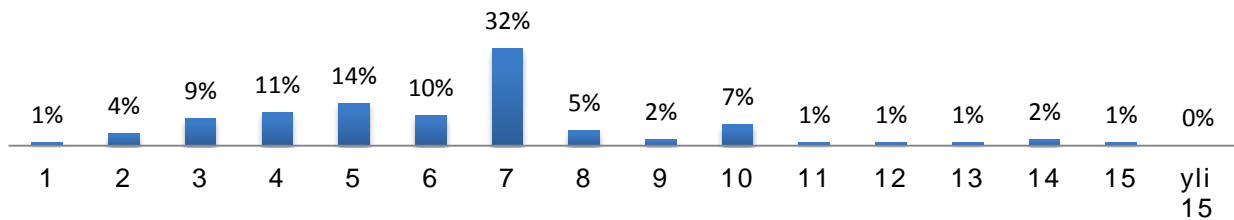
Nykyinen työtilanne

Toimeentulotukiasia on käsiteltävä kunnassa siten, että asiakkaan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu. Kiireellisessä tapauksessa päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa päätös on tehtävä viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Päätös toimeentulotuen myöntämisestä on pantava viivytyksettä täytäntöön.

Jos hakemus on puutteellinen, asiakkaalle on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta annettava tai lähetettävä yksilöity kehoitus hakemuksen täydentämiseksi määräajassa. Päätös toimeentulotuesta on annettava viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydennetty hakemus on saapunut. Jos asiakas ei ole määräajassa täydentänyt hakemustaan tai esittänyt hyväksyttävää syytä täydennyksen viivästymiselle, päätös tehdään käytettävissä olevien tietojen pohjalta viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä määräajan päättymisestä. Asiakkaan suostumuksella päätös voidaan tehdä käytettävissä olevien tietojen pohjalta ennen määräajan päättymistä.

Lain edellyttämässä aikarajoissa pysytään tällä hetkellä varsin hyvin. Muutokset vuodesta 2008 ovat pieniä ja pitkittyneiden hakemusten käsittelyaika on lyhentynyt, kun yli 15 päivää päätöstään odottamaan joutuvia oli vuonna 2008 vielä 3,4%, niin nyt näitä venyviä päätösprosesseja ei enää näyttäisi olevan. Tilanteen haavoittuvuutta kuvaa kuitenkin se, että kolmasosa päätöksistä puristetaan valmiiksi vasta aikarajan viimeisenä päivänä. Hakemusten käsittelyaika kestää kyselyn mukaan nykyisin keskimäärin 6 päivää (ka= 6,21 +/- 2,61 päivää; vuonna 2008 ka=5,6).

Toimeentulotuen käsittelyaika hakemuksen jättämisestä keskimäärin (arkipäiviä).
(Kysymys 8. N=354).

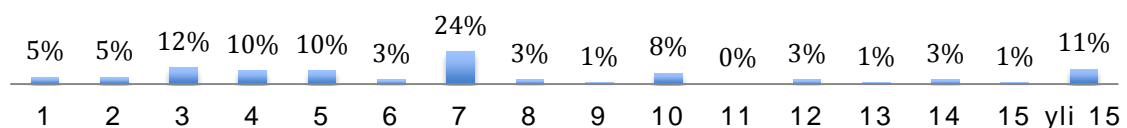

Kyselyssä haluttiin myös tarkistaa, onko työntekijöiden näkökulmasta tarve saada muutoksia käsittelyaikoihin. Vastaajien selvä enemmistö piti käsittelyaikoja tällaisenaan sopivina riippumatta siitä, missä hakemukset jatkossa käsitellään.

Käsittelyajat tulee pysyttää ennallaan: kyllä 87%, ei 5%, eos 8%. (Kysymys 10. N=367).

Toimeentulotukilaki edellyttää, että asiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen kun asiakas on tätä pyytänyt. Kysyimme, mikä tilanne on vastaanotolle pääsyn osalta nykyään. Tuloksena on, että asiakas pääsee henkilökohtaiseen tapaamiseen keskimäärin lain edellyttämässä 7 päivässä ($ka=7,25 \pm 4,36$), joskin tilanne vaihtelee melkoisesti työntekijöittäin. Tulos on jonkin verran huonontunut vuodesta 2008, jolloin tapaaminen järjestyi keskimäärin 6 päivässä ($ka=6,7$) ja vastaanotolle pääsi paremmin jo ensimmäisenä ja toisena päivänä.

Montako arkipäivää asiakas joutuu odottamaan, että hän pääsee tapaamaan sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan? (Kysymys 9. N=354.)

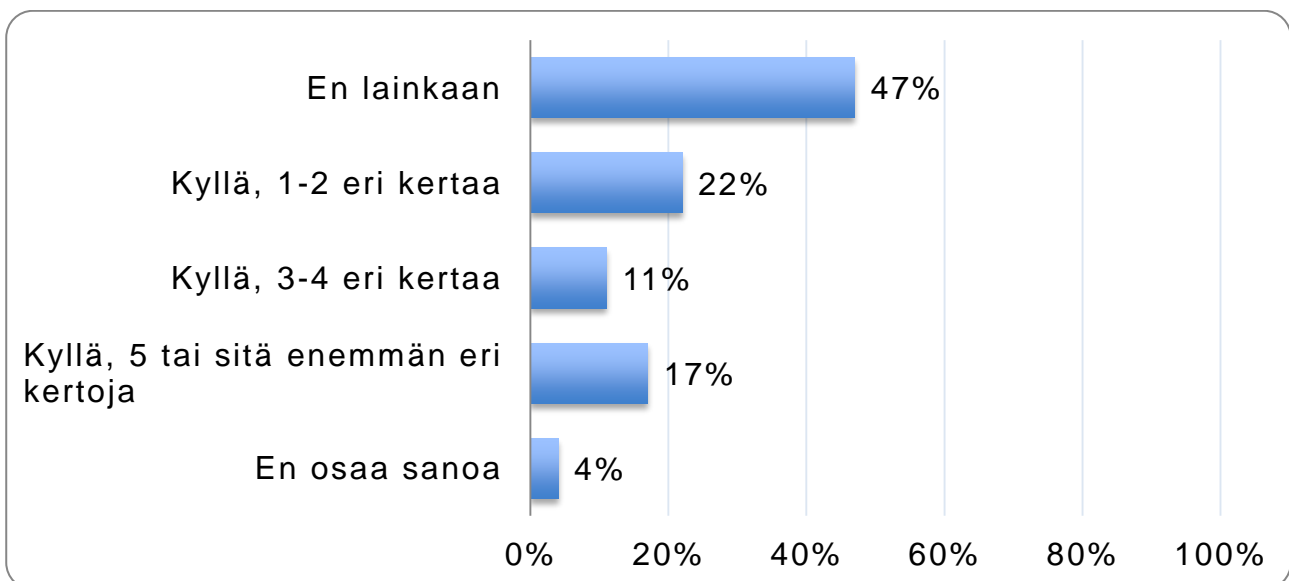
Lisäksi kysyttiin, onko tarpeen tarkistaa toimeentulotukilakia sosiaalityöntekijälle/-ohjaajalle pääsyn aikarajan osalta nykyisestä, riippumatta siitä, missä toimeentulotukihakemukset jatkossa käsitellään. Yli puolet vastaajista halusi pitää aikarajat ennallaan, mutta myös muutoshalukkuutta oli enemmän kuin edellä päätösten käsittelyn osalta. Lähes neljäsosa vastaajista halusi nopeuttaa asiakkaan tapaamiseen pääsyä. Vastaukset: aikarajat pidemmäksi 10%, aikarajat lyhyemmäksi 23%, aikarajoja ei tarvitse muuttaa ollenkaan 53%, eos 14%. (Kysymys 11. N=368.).

Urakointi yleistynyt

Talentiaan on kantautunut huolestuneita yhteydenottoja siitä, että toimeentulotukilain edellyttämässä aikarajoissa pysymiseksi esimiehet määräävät sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia urakoimaan toimeentulotukipäätöksiä oman perustehtävänsä lisäksi. Urakointi häiritsee suunnitelmallista ja pitkäjänteistä asiakastyötä, mikä luonnollisesti jää päätösurakoinnin vuoksi vähemmälle. Halusimme selvittää tätä kyselyssämme.

Vastaajista noin 30 % on joutunut urakoimaan toimeentulotuen norminmukaisia etuuskäsittelyn päätöksiä lain vaatimien aikarajoissa pysymisen vuoksi yli kolme kertaa vuodessa ja 17 % jopa viisi kertaa vuodessa tai enemmän. Tämä on työn organisoinnin ja resurssien oikean kohdentamisen ongelma. Erityisesti se on sosiaalityölle ja -ohjaukselle suunnitelmallisen asiakastyön ongelma. Se lisää työn ennustamattomuutta, jolla on vaikutuksensa työn kuormittavuuteen. Edelleen voi päätellä, että kehityssuunta, jossa asiakkaiden vastaanotolle pääseminen on venymässä (edellä kysymys 9), johtuu osittain myös tästä normipäätösten urakoinnista oman työn ohella.

Kysymys 12: Oletko viimeisen vuoden aikana joutunut tekemään oman työsi lisäksi etuuskäsittelyn toimeentulotukipäätöksiä, jotta lain edellyttämässä aikarajoissa pysytään? N= 363.

Aikuistyön organisointi ja kehittäminen

Vuonna 2008 kyselyssä 70,6 % vastaajista halusi muuttaa aikuissosiaalityön tehtävärakenteita lisäämällä sosiaaliohjaajien määrää ja noin puolet (51,3%) halusi lisätä sosiaalityöntekijöiden määrää. Nyt kysyimme sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työnjaon kehittämisestä avokysymyksellä, johon vastasi 98 vastaajaa (kysymys 20). Seuraavassa on raportoitu niitä teemoja, joita vastauksissa on sisällöllisesti käsitelty: tehtävärakennetta, sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tehtäviä, alkuarviointia, resursseja. Luvun lopussa aineistosta kolme tyypillisintä vastausta, joissa työnjakoa summataan.

Tehtävärakenne

Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävärakennetyöryhmä linjasi sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työnjakoa vuonna 2007 (STM: Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus, julkaisuja 2007:14). Tämä työn organisoiminen on vastaajien mielestä edelleen kesken: ”Sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien työnjako on epäselvä monissa kunnissa. Sosiaaliohjaajat ovat uusi ryhmä sosiaalitoimessa ja vie aikansa löytää omanlainen työ. Työnjakoa ja toimenkuvaa tulee selkiyttää”. Selkiyttäminen käy esimerkiksi niin, että kirjataan ”tehtävärakennesuositukset lakipykäliksi, ennen ei tapahdu mitään”.

Tehtävärakenteen epäselvyys ja osaamisten painopisteiden hahmottamattomuus on johtanut ammattikuntien keskinäisiin ristiriitoihin, kilpailuasetelmiin ja epätasa-arvoisuuden kokemuksiin. ”Käytännössä useasti tehdään samaa työtä eri palkalla. Erot työnkuviissa on näennäiset ja joskus jopa keinotekoiset. Usein jopa menee niin, että sosiaaliohjaajat painivat haastavamman asiakaskunnan kanssa kuin sosiaalityöntekijät, eli sosiaaliohjaajilla on tulottomat, asunnottomat, vankilasta vapautuneet yms. yksin asuvat henkilöt, kun taas sosiaalityöntekijöillä uudet asiakkaat, perheelliset ja sairaat (terveydenhuollon asiakkuus jo olemassa), vaikka sosiaalityöntekijöillä parempi palkka ja olettaisi olevan kompetenssia vaativimpiin asiakkuuksiin.”

On kuntia, joissa on vain sosiaalityöntekijöitä, eikä lainkaan sosiaaliohjaajia toimeentulotukityössä, toisissa taas on pulaa sosiaalityöntekijöistä. Molempien osaaminen tarpeellisuus ja työpanos aikuistyössä tunnustetaan. ”Oman kokemuksen mukaan aikuissosiaalityössä ollaan korvaamassa sosiaalityöntekijät sosiaaliohjaajilla. Molempien työpanosta kuitenkin tarvittaisiin, pitääkö tähän tehdä lastensuojelun kaltainen ehdoton vaatimus, onko kyseessä paikallinen vai valtakunnallinen ongelma?” Yleisesti yhteistyön kehittämiseen toivotaan tiimi- ja työparityöskentelyä lisää. Selkeämpi työnjako auttaa myös yhteistyön tekemistä.

Sosiaalityöntekijän tehtävä

Sosiaalityöntekijän tehtävä aikuistyössä nähdään työprosessien johtamisena eikä heidän työpanostaan tule hukata byrokratia- ja perustoimeentulotukityöhön. Sosiaalityöntekijä on tarpeen suunnitelmallista tukea elämänmuutokseensa tarvitseville haasteellisemmille ja vaativammille asiakkaille ja asiakasryhmille. ”Sosiaalityöntekijöiden tulee antaa keskittyä suunnitelmalliseen, muutokseen tähtäävään työhön nuorten, aikuisten ja perheiden kanssa. Tavoitteena on yksilön vahvistuminen ja valtaistuminen sekä nuorille identiteetin rakentumisessa tukeminen ja oman tulevaisuuden tavoitteiden löytymisen tukeminen. Tämä on psykososiaalista työtä ja sosiaalityön ydintä, johon kuuluvat henkinen tuki, käytännön apu ja yhteiskuntaan kiinnittävä ote. Työskentelyn sisällöstä sovitaan yhdessä yksilön kanssa. Työskentely voi jatkua intensiivisesti esim. pari kuukautta tai tarvittaessa useita vuosia (esim. päihdekuntoutus, mielenterveysongelmia omaavat, vankilasta vapautuvat jne.).”

Sosiaalityöntekijän tehtävään tulee myös kehittää kokeilevaa, uusia työmuotoja ja sisältöjä muodostavaa otetta sekä suunnata työtä rakenteellisempaan sosiaalityöhön päin. Asiakassuunnitelmien sisältöön tulee kiinnittää huomiota ja kehittää niitäkin.

Sosiaalityöntekijänkin tulee pystyä enemmän jalkautumaan ulos toimistosta ja lisätä verkostotyötä sekä sisällyttää työhönsä enemmän esim. ryhmien vetämistä. Asiakaskontaktit tulee säilyttää, sieltä nousevat sosiaaliset ongelmat, joihin tarvitaan sosiaalityöntekijän taitoja tutkia, analysoida ja ratkaista. Sosiaalityöntekijän tehtävään halutaan myös selkeästi enemmän nykyisin työelämässä muuallakin niin peräänkuulutettua ”ketteryyttä ja joustavuutta”, jolloin työtä voi tehdä räätälöidymmin, luovemmin ja tilanteen vaativalla tavalla eikä olla niin sidoksissa ennalta määrättyihin toimintatapoihin.

Sosiaaliohjaajan tehtävä

Sosiaaliohjaajan osaamista lähityön ja asiakkaiden arjen tukemisen suuntaan pidetään tärkeänä. Sosiaaliohjaajan tulisi pystyä enemmän irrottautumaan asiakkaan kanssa asiointiin siellä, missä asiakaskin liikkuu, eli tekemään enemmän jalkautuvaa lähityötä. Palveluohjaus on lisääntyvä tehtäväkenttä, johon sosiaaliohjauksella on syventävämpääkin annettavaa. ”Sosiaaliohjauksen painopiste on lähityö ja perhetyö sosiaalityön suunnitelman mukaisesti. Tätä aluetta on koko AMK-sosionomi koulutuksen ajan painotettu merkittävästi koulutuksessa.” Lisäksi sosiaaliohjaaja nähdään toimivan enemmän alueellisissa, esim. päiväkeskuksissa/terveyskeskusten yhteispisteissä ja eri tiimeissä. ”Sosiaaliohjaaja omaa yleistä tietoa palvelujärjestelmistä ja voi ohjata ja neuvoa eri asiakasryhmiä etuuksissa ja ns. miten elää hyvää elämää tai toisaalta hän voi toimia eri asiakasryhmien osalta esim. jonkin tietyn toiminnan ohjaajana.”

Sosionomi (YAMK) –tutkinnon suorittaneiden paikka?

Kehittämistä vaatii vielä paljon sosionomi (YAMK) paikka ja erityissosiaaliohjauksen työnkuvien ja toimien liittäminen palvelujen kokonaisuuteen. Yleisesti ottaen sosiaaliohjaus tarvitsee omat, kirjatut asiakassuunnitelmansa. Sosiaaliohjausta tulee kehittää niin, että sille saadaan itsenäinen työnkuva ja selkeä oma asiakastyön prosessi. Tämän kautta vasta päästään hyvään, tasa-arvoiseen yhteistyöhön sosiaalityöntekijöiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. STM:n tehtävärakennetyöryhmän oppaan voi ajatella ohjaavan tämänkaltaiseen kehittämiseen ns. alaprosessien kuvaamisen kautta, mutta sitä ei ole ilmeisesti vielä riittävästi saatu käytännön sovellusten tasolle. Myös sosiaaliohjaus tulee voida irrottaa ammatilliselta pohjalta syntyvään luovaan ongelmanratkaisuun ja keinoihin.

Sosiaaliohjausta tulee laajentaa sosiaaliturvatyön suuntaan sekä täydentävän toimeentulotuen myöntämiseen. Sosiaaliohjaaja voi toimia ”etuuskäsittelijöiden tukena (harkinnanvarainen tuki, hakemuksen selvitys, neuvonta ja ohjaus sekä huolen välittäminen sosiaalityöhön). Ihanteellinen tilanne olisi, että sosiaaliohjaajat toimisivat etuuskäsittely-yksiköissä vaikka Kelassa” tai ”ohjaavassa työssä eli lähellä asiakaspintaa asiakkaiden avuksi asiointiin, myös esim. eri virastoissa jne.” Kelan tulee vastaajien mielestä lisätä kokonaisvastuutaan asiakkaasta ja sosiaali-/ palveluohjausta tarvitaan sinne lisää.

Kuka tekee ”sosiaalityön diagnoosin”, alkuarvioinnin?

Mielipiteet työnjaosta alkuarvioinnin osalta jakaantuvat. Alkuarviointia tarjotaan niin sosiaaliohjaajille kuin sosiaalityöntekijöillekin. ”Mielestäni olisi hyvä, jos sosiaalityöntekijä pystyisi tekemään ns. alkukartoituksen uudelle asiakkaalle. Mikäli asiakkaan kanssa tarvitaan ns. muutostyötä, niin sosiaalityöntekijä jatkaisi asiakkaan kanssa työntekoa. Mikäli asiakkaan

tilanne vaatii tukea, mutta ei isompia muutostarpeita ole, niin sosiaaliohjaaja työskentelisi tällöin asiakkaan kanssa ja tarvittaessa konsultoisii sosiaalityöntekijää.”

Sosiaalityöntekijän työpanosta alkuarvioinnissa perustellaan paitsi niin, että asiakkaan tilanteen arviointi tarvitsee laajaa asiantuntemusta. Toiseksi juuri asiakasarvion perusteella lähdetään asiakassuunnitelmantekoon eli työskentelyprosessiin, jota johtaa sosiaalityöntekijä.

Sosiaaliohjaajan paikkaa alkuarvioinnissa perustelee käytännöllisyys, koska kaikki asiakkaat eivät ole välttämättä sosiaali- tai muutostyön tarpeessa. Tällöin ”ohjaajat voisivat myös tavata uusia asiakkaita asiakkuuden alkuvaiheessa 1-2 kertaa ja ohjata heitä eteenpäin muihin palveluihin ja ohjata sosiaalityön asiakkuuteen, kun sille olisi tarvetta.”

Paljonko on liikaa? Ongelmana resurssit.

Työn kehittämisen ja organisoinnin vaikeutena nostetaan vastauksissa esiin suuret asiakasmäärät ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus. Ristiriita työn tavoitteiden ja mahdollisuuksien, ja toisaalta työhön annettujen resurssien välillä on suuri. ”Sosiaalityöntekijöiden pitäisi saada keskittyä pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen sosiaalityön tekemiseen. Perustoimeentulotuki kuuluisi heiltä olla poissa, kuulua esim. etuuskäsittelyyn. Valitettavasti nykyisillä sosiaalityöntekijöiden resursseilla (kunnassa) tämä on haasteellista. Asiakasmäärät ovat liian suuret sosiaalityöntekijälle. Lakiin tulisikin mielestäni kirjata asiakasmäärä/sosiaalityöntekijä. Liian suuri asiakasmäärä/sosiaalityöntekijä on tehnyt sen, että sosiaalityöntekijät vaihtuvat nopeasti. Asiakkaiden kanssa ei synny pitkäaikaista vuorovaikutussuhdetta, kun työntekijä vaihtuu vähän väliä.”

Sosiaaliohjaajat voivat toteuttaa sosiaalityöntekijöiden valmistelemia palvelu-/asiakassuunnitelman mukaista sosiaalityötä asiakkaiden kanssa, kun heitä vain on riittävästi ja he saavat työlleen yhteistyökumppaninsa sosiaalityöntekijöiden tuen. ”Kerran hyvin suunniteltu on puoliksi tehty?” Ihmisten kanssa ja elämäntilanteiden muuttuessa työprosessi vaatii koko osuudeltaan uudelleenarviointeja; vaihtuvuus on silloin suurin uhka suunnitelmalliselle ja tavoitteelliselle työskentelylle.

”Pääsääntö molempien työntekijöiden suhteen on se, että heidän tulisi työskennellä kentällä ei toimistossa. Sosiaalityöntekijän tehtävä on valvoa kokonaisuutta ja toimivuutta, ohjaaja taas osallistuu enemmän ihmisen elämään. Rakenteellisella sosiaalityöllä voidaan parhaiten ennalta ehkäistä aikuistyön kohteeksi joutumista.”

Sosiaalitoimen ja työvoiman palvelukeskusten yhteistyön kehittämisestä

Kyselyssä haluttiin selvittää myös avoimella kysymyksellä vastaajien kantoja työvoimahallinnon ja sosiaalitoimen käytännön yhteistyön kehittämiseen (kysymys 21). Vastauksia kysymykseen tuli yhteensä 102. Pääosin niissä oltiin tyytyväisiä yhteistyöhön, mutta kehittämisen varaakin nähtiin erityisesti erilaisten työorientaatioiden huomioon ottamisen ja yhteensovittamisen ja joustavamman yhteistyön sekä työparityöskentelyn suhteen.

”Näen, että yhteistyö eri organisaatioiden välillä paranisi, jos työntekijät tuntisivat paremmin toisensa ja toisten organisaatioiden käytännöt. Uskon, että esim. yhteistyöpalaverien kokoonsaanti helpottuisi samoin kuin asiakkaiden ohjaus viranomaiselta toiselle. Yhteistyön laatua tulee kehittää niin, että se on ”oikeaa ja avointa yhteistyötä, luovien ja uusien ratkaisutapojen hakemista, verkostoitumista, ja myös asiakasverkostoja käyttöön työssä enemmän !” Yhteistyön pitää myös toimia molempiin suuntiin. ”TYP:n kokonaisvastuuta sosiaalityön tekemisessä pitää sinne ohjattujen asiakkaiden osalta lisätä ja työnjakoa sosiaaliammatin selkeyttää.”

Erityisesti toivotaan yhteistä perehdytystä ja toimintakulttuurien yhteisen tavoitteen etsimistä. ”Työvoiman palvelukeskukset toimivat joissakin tapauksissa liian paljon TE-hallinnon näkökulmasta. Perusideahan on, että sinne ohjautuvat asiakkaat, jotka syystä tai toisesta eivät ole työllistyneet omatoimisesti tai TE-toimiston palvelujen kautta. Monella jo todettu työkykyyn vaikuttavia asioita. Asiakassuhteessa tulisi keskittyä ensisijaisesti asiakkaan elämäntilanteen kartoittamiseen ja työkyvyn arviointiin. Kartoituksen jälkeen tarjottaisiin oikein kohdennettuja palveluja. Palvelu olisi asiakaslähtöistä. Tällä hetkellä keskitytään paljon asiakassuhteen kannalta väärin asioihin, kuten onko työnhaku voimassa ja kuinka monelta aikavaraukselta asiakas jäänyt pois. Tavoitteena on tällöin enemmänkin päättää, voidaanko asiakkuutta jatkaa vai tuleeko asiakkuus lopettaa. Näillä tosin merkitystä esim. työttömyysetuuksien kannalta. TYP-palveluissa tulisi ottaa enemmän huomioon ns. sosiaalitoimen näkökulma, työkyvyn kartoitukset sekä kuntouttavat toimenpiteet.”

Työvoiman palvelukeskusten toimintatapoihin haluttaisiin enemmän sosiaalista näkemystä ja osaamista. Asiakkaiden kohtelu sanelupolitiikalla tai liian henkilökohtaisuuksiin menevillä ja tyytävillä arvioinneilla ei helpota asiakkaan kanssa työskentelyn jatkamista sosiaalitoimessa, jossa motivoitua keskittymällä voimavaroihin ja vahvuuksiin. ”TYP:in tulee kohdata asiakkaita avarakatseisimmin ja lähteä asiakkaan oman kiinnostuksen pohjalta luomaan suunnitelmaa yhteistyössä asiakkaan kanssa.”

Jotta yhteistyöhön päästäisiin paremmin käytännössä, tarvitaan enemmän yhteisiä palavereja ja toimintaa yhteisten asiakkaiden kanssa. ”Yhteiset asiakasneuvottelut ovat olleet hyviä: tieto kulkee asiakkaan kautta samalla kertaa molempiin suuntiin ja kokonaiskäsitys asiakkaan tilanteesta on kaikilla osapuolilla. Voin sosiaalityöntekijänä olla miettimässä myös muita asiakkaan tarvitsemia tukikeinoja samalla kertaa, ja kertoa mitä olisi tarjolla. Myös perheen tarpeiden huomioiminen tulee esiin näissä neuvotteluissa, ja lasten hyvinvointi. Yhteistä toimintaa mm. erilaisten toimintaryhmien kautta, asiakkaan tarpeista lähtien.”

Myös linjanvedot päävastuista eri asiakasryhmien kohdalla ovat tarpeen, koska ”ihmisiä jää vaille aktivoivia toimia pyörimään sosiaalitoimen asiakkaaksi, kun kaikki tekevät tiukkoja rajoja, eikä mietitä miten voitaisiin palvella erilaisia asiakkaita.” Käytännössä vastuunjako voi toteutua esim. näin: ”Asiakasohjauksessa sosiaalitoimen tekemä alustava palvelutarvearvio TYP:n moniammatillisen työn tarpeesta on tärkeä, jonka jälkeen prosessivastuusta sopiminen työntekijöiden kesken. TYP:n dokumentoinnissa loppuarvion rakenne oltava kattava ja moniammatillisen työn on oltava näkyvää, asiakkaan nykyinen tilanne tuotava esille ja annettava jatkosuositus mikäli palaa takaisin sosiaalitoimen asiakkaaksi. Jatkuva dialogi perustyön ja TYP:n välillä tärkeää.”

Yhteisten linjanvetojen ohella on tarpeen pitää asiakas itse ja yhteistyökumppanit ajan tasalla asiakasprosessin edetessä. Sosiaalitoimenkin asiakkaat tulee ottaa tasa-arvoisiksi muiden asiakasryhmien kanssa ja tiedon kulkua on parannettava. ”TYP palvelemaan sosiaalitoimen asiakkaita! Eikä niin, että TYP valikoi vaan ”motivoituneet” ja jos ei olekaan tarpeeksi

motivoitunut, palauttaa TYP asiakkaan sosiaalitoimeen. TYP siis alas norsunluutornista! Näyttäytyy usein, että TYP:ssa pyörii sisäisesti sellainen byrokratia (lähete, otetaanko asiakkaaksi vai ei, sitten johonkin tiimiin, sieltä johonkin toimenpiteeseen, jolla taas oma vastuuhenkilö jne..) ja siellä sisäisesti asiakkaat ohjautuvat milloin minnekin, että sosiaalitoimessa sitten koetetaan pysyä perässä esim. toimeentulotukea myönnettäessä. Ja kun sitten asiakas palautetaan sosiaalitoimeen niin asiakkaan kanssa yhdessä ihmetellään, että mitä on tapahtunut. ”

Myös yhteiset tietojärjestelmät ovat toivomuslistalla yhteistyön helpottamiseksi.

”Yhteinen asiakastietojärjestelmä on hyvä väylä, jos siellä vain olisi tarpeellinen tieto eli dokumentoinnit molemmin puolin kunnossa ja ajan tasalla.”

Työvoimapalveluiden organisaatiomuutokset ja säästötoimet huolestuttavat ja ennakoivat vaikeampaa yhteistyön tekemistä. ”Työvoiman palvelut eivät saisi muuttua niin tiuhaan kuin viimeisten parin vuoden aikana.” TYP-toimistojen alasajo pitäisi lopettaa ja niiden palveluja tulisi olla käytettävissä joka kunnassa. Mikäli toiminta keskittyy jatkossa vain suurimpiin kaupunkeihin, ei voida palvella esim. niiden asiakkaiden tarpeita, jotka asuvat maaseudulla ja/tai pitkien välimatkojen päässä. ”Palvelut karkaavat todella kauas, mikä vaikeuttaa yhteistyötä ja asiakkaan asemaa merkittävästi. Palvelua tulisi saada mahdollisimman paljon vielä lähipalveluna, ainakin vaikeimmassa asemassa oleville. Te-hallinto/valtio ei myöskään saisi heittää vaikeampaa asiakaskuntaansa kokonaan sosiaalitoimelle/kunnille tai vastaavasti resursseja tulisi siirtää myös. Omassa kunnassani te-toimiston ja sosiaalitoimiston sijainti saman katon alla on parasta ”TYP-palvelua, joustavaa ja asiakkaat tuntevaa, jossa vältytään paljolta turhalta työltä. Palvelujärjestelmä on pienessä kunnassa hallittavissa joten tiedetään mihin asiakkaita voidaan ohjata.”

Työhallinnon asiakaspalvelu heikentyy säästöjen keskellä, joten yhteistoiminnassa tulee olemaan paljon parannettavaa: ”Näkyvillä on, että TYP:n palvelua ajetaan alas. Te-toimisto ei enää ole antanut resursseja TYP-toimintaan, jonka seurauksena myös sosiaalitoimen panos menee hukkaan. Tästä seuraa ettei työ ole enää kovin tuloksellista, jonka seurauksena vakansseja siirretään takaisin perus sosiaalityöhön/-ohjaukseen sosiaalitoimeen. Yhteistyötä voidaan kehittää vasta sitten, kun myös TE-toimisto /työ- ja elinkeinoministeriö on valmis ottamaan osa vastuunsa rakennetyöttömyydestä ja sen ehkäisystä/korjaamisesta.”

Kela-siirto saa kannatusta

Toimeentulotuki on lakisääteinen (30.12.1997/1412) sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä.

Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.

Toimeentulotuki jakautuu perusosaan ja harkinnanvaraisiin täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.

Toimeentulotukilain 7 § (29.12.2005/1218) mukaan perustoimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon perusosalla katettavat menot, joihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot. Perusosalla katettavien menojen lisäksi muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon:

- 1) *asumistukilain (408/1975) 6 §:ssä tarkoitetut asumismenot; (19.1.2006/64)*
- 2) *taloussähköstä aiheutuvat menot;*
- 3) *kotivakuutusmaksu; sekä*
- 4) *vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot.*

Toimeentulotukityön keskeisin muutos 15 viime vuoden aikana on ollut siirtyminen yhä selvemmin etuuskäsittelyyn. 2000-luvulla toimeentulotukikäsittely on yleisesti toteutettu kirjallisena etuuskäsittelynä, asiakasta henkilökohtaisesti tapaamatta. Edelleen etuuskäsittelykin on siirtymässä suuremmissa kunnissa yhä enemmän e-asioinnin kautta tapahtuvaksi asiakaspalveluksi. Muutoksen taustalla on kolme yhteen liittyvää asiaa: suuret asiakasmäärät, sosiaalityön kehittäminen ja toimeentulotukihakemusten käsittelyaikaa koskeva lainsäädäntö.

Hallituksen rakennepoliittisessa ohjelmassa nostettiin jälleen esiin toimeentulotuen laskennan ja maksatuksen siirtäminen kuntien sosiaalitoimistoista Kelaan. Toimeentulotuen ja erityisesti sen perusosan siirtämisestä Kelaan on keskusteltu miltei siitä saakka, kun toimeentulotuki korvasi huoltoavun. Ensimmäinen varsinainen toimeentulotukikokeilu toteutettiin 12 kunnassa vuosina 1993-94 ja toinen 34 kunnassa vuosina 1995-96.

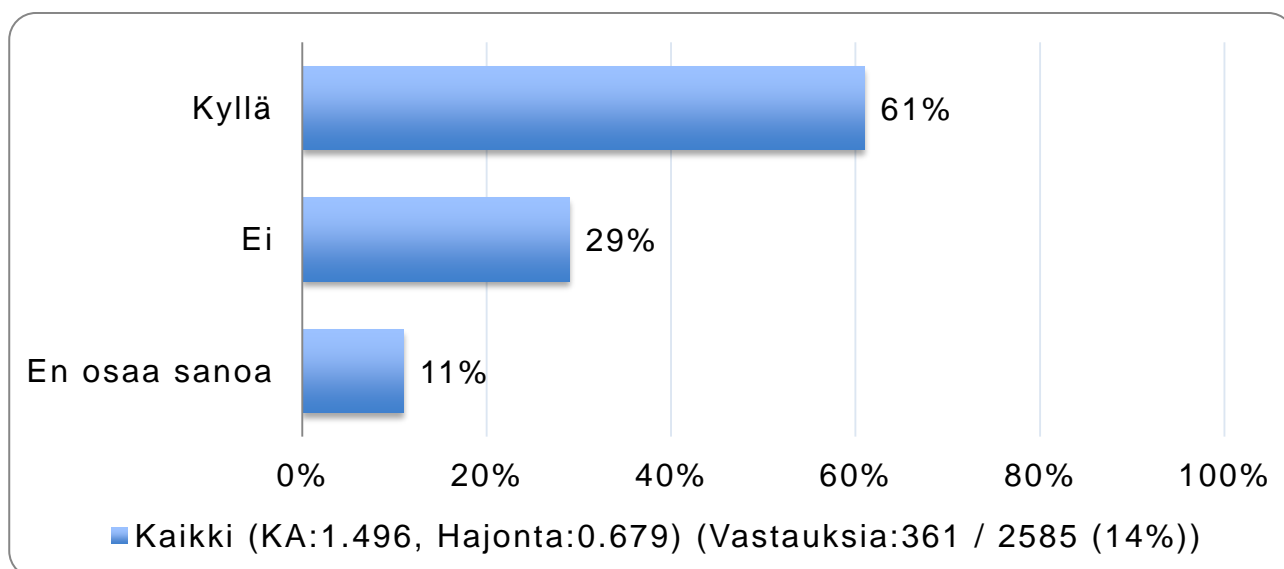
Kokeilujen tulokset ovat olleet hyviä: asiakkaat saivat tuen Kelasta ”vähemmällä vaivalla”, nopeammin ja leimautumatta, ja sosiaalityöntekijät kykenivät kohdentamaan työtään paremmin. Kokeilut ja siirtoaikaiset hautuivat ja hyytyivät lopulta lukuisissa työryhmissä. Kiinnostuksen lopahtamista selitti myös 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa toimeentulotukiasiakkaiden määrän lasku.

Kela-siirron uutta elpymiskeskustelua ovat vauhdittaneet sosiaalihuollon säästöpainet. Taustalla vaikuttaa korjaavien toimien kustannusten rasittavuus ja varojen puute ehkäisevään työhön. Pitkäaikaistyöttömyys on ongelma, joka on siirtynyt sosiaalihuollon vastuulle myös toimeentulon takaamisen osalta.

Toimeentulotuen siirtymistä Kelaan ja yhdistämisestä muihin perusturvaetuksiin on perusteltu sillä, että asiakkaat ovat suurelta osin päällekkäisiä ja siirrolla saadaan mahdollisia skaalahyötyjä esim. IT- kuluissa (asiakastietojärjestelmät ja sähköiset asiointikanavat). Toisaalta toimeentulotuen automatisoituminen nähdään perustulon virallistamisena eikä esimerkiksi lisääntyvä osallistava (vastikkeellinen) lähestymistapa sovi kovin hyvin tähän ajatteluun.

Talentia on edellisen kerran tehnyt kyselyselvityksen jäsenistön kannoista toimeentulotuen kehittämiseksi huhtikuussa 2008. Tällöin perustoimeentulotuen siirtämistä Kelalle vastusti 44,4 % ja kannatti 34,5 % (n=232). Toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä haluttiin kehittää kirjallisen etuuskäsittelyn suuntaan (53%, n=230) ja tätä kehitystä vastusti ainoastaan 9,1% vastaajista.

Tämän kyselyn mukainen vastaajien suhtautuminen toimeentulotuen perusosan käsittelyn siirtämisestä Kelalle on nyt selkeästi myönteinen:

Kysymys 3: Tuleeko Kelalle mielestäsi siirtää vain perusosan käsittely ja maksatus?

Entä täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki?

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon tarpeellisen suuruusina erityismenot, joita ovat:

1) lasten päivähoitomenot;

2) muut kuin edellä tarkoitetut asumisesta aiheutuvat menot

3) henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

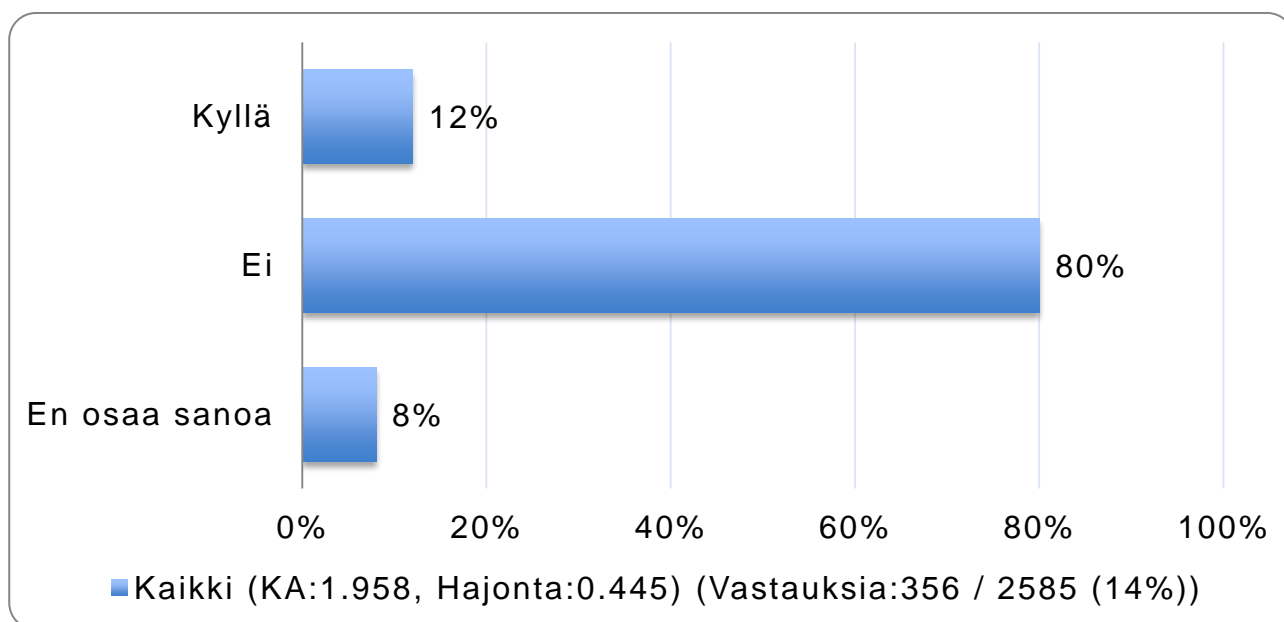
Kunta myöntää päättämiensä perusteiden mukaan ehkäisevää toimeentulotukea lain tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää muun muassa tuen saajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

Kyselyssä haluttiin tarkistaa, mikä on suhtautuminen yksilökohtaista harkintaa edellyttävän täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen käsittelyyn, koska Kelasiirron yhteydessä on noussut esiin kysymys, onko sosiaalihuollolla kohta mitään tekemistä toimeentulotuen kanssa?

Talentian edellisessä kyselyssä vuonna 2008 haluttiin täydentävän toimeentulotuen käytön säilyvän ennallaan (49,5%, N= 231) tai lisättävän (47,6%) ja ehkäisevän toimeentulotuen käyttöä lisättävän (62%, N= 229).

Tämän kyselyn vastaajien kanta toimeentulotuen siirtämisestä Kelalle kokonaisuudessaan osoittaa, ettei harkinnanvaraisen toimeentulotuen osuutta haluta siirtää pois kuntien sosiaalitoimesta:

Kysymys 4: Kelalle pitää siirtää toimeentulotuki kokonaisuudessaan? N=356.

Mikä muuttuu, kun Kela hoitaa toimeentulotuen?

Mitä toimeentulotuen perusosan maksatuksen siirtäminen Kelalle merkitsee asiakkaille, sosiaalitoimen työntekijöille, Kelalle ja perustulojärjestelmälle? Kyselyssä (Kysymys 7, N=370) selvitettiin Kela-siirtoon liittyviä perusteita ja vaikutuksia 18 annetulla vaihtoehdolla ja avoimella kommenttimahdollisuudella. Vastaajia pyydettiin valitsemaan mielestään viisi oleellisinta siirron vaikutusta, jotka sijoittuivat vastausten valintajärjestyksessä yleisimmästä alkaen näin:

1. Parantaa ensisijaisten etuuksien ja toimeentulotuen yhteensovittamista (58%)
2. Sosiaalitoimessa voidaan keskittyä paremmin suunnitelmallisen asiakastyön tarpeessa olevien auttamiseen (53%)
3. Lisää asiakkuuksia Kelassa (52%)
4. Suunnitelmallisen sosiaalityön tarpeessa olevat eivät ohjaudu enää välttämättä asiakkaiksi sosiaalitoimeen (50%)
5. Lisää kriisiasiakkuuksia sosiaalitoimessa/päivystyksissä (45%)

Avovastauksissa nousee esiin asiakkaan aseman parantuminen tai huonontuminen ja kriittinen pohdinta Kelan ja sosiaalitoimen yhteistyöstä asiakkaan oikea-aikaisen avun saamiseksi.

”Asiakkaat saavat oikeudenmukaisemman kohtelun, kunnassani etuuskäsittely toimii osittain laittomasti, mielivaltaisesti eikä toimi esim. aluehallintoviranomaisenohjeistuksen mukaan.”

”Toimeentulotuen asiakkuus ei ole enää niin erillistä ja leimaavaa.”

"Sosiaalityön/-ohjauksen asiakkaiden avunsaanti vaikeutuu, pitkittyy, jolloin myös problematiikka moninaistuu ja asiakkaan tilanne on vaikeampi siihen puuttuttaessa. Korjaavan työn tarve korostuu, joka taas on yhteiskunnallisesti kallista työtä. Ennaltaehkäisevä työ on edullisempaa ja siihen on kyetty varhaisen puuttumisen mallilla, kun sosiaalialan ammattilainen on tavannut uuden asiakkaan ensimmäisen toimeentulotukihakemuksen käsittelyn yhteydessä. Kelalla asiakkaat hukkuvat helpommin massaan."

"Asiakas ei saa henkilökohtaista ohjausta, vaan siirtyy etämmälle työntekijästä."

"Vaikutus riippuu siitä, millainen kunnan sosiaalityöhön ohjautumisen järjestelmä on. Mitä reittejä ohjautumiselle on kunnassa rakennettu ja rakennetaanko Kelan toimeentulotuen käsittelyyn ja kunnan sosiaalityöhön jokin ohjautumisyhteys esim. toimeentulotukiasiakkuuden pitkittyessä."

"Asiakkaiden palvelu heikkenee ja toimeentulotuen maksatus hidastuu."

"Toimeentulotukea ei tule siirtää Kelaan, ei edes perusosaa! Nyt kun perusosa ja täydentävä sekä ehkäisevä toimeentulotuki myönnetään sosiaalitoimistosta, se mahdollistaa asiakkaan kokonaisvaltaisemman ja yksilöllisemmän tukemisen. Selvitämme kaikkien toimeentulotukea hakevien (joko perus tai harkinnanvaraisten toimeentulotukien osalta) kohdalla kokonaiskäsityksen heidän taloudellisesta tilanteestaan ja samalla muusta tuen tarpeesta.

Jos asiakkaalla/perheellä kriisi, pystymme ottamaan hakemuksia kiireellisissä tilanteissa käsittelyyn hyvin joustavasti. Sen sijaan jos perusosan myöntäminen menee Kelalle, en usko heidän voivan joustaa kiireellisissä tilanteissa. Sitten asiakkaat tulevat sosiaalitoimistoon hakemaan ehkäisevää toimeentulotukea pärjätäkseen, vaikka heillä olisi jo perustoimeentulotuki haettuna.

Uskon, että ehkäisevän toimeentulotuen menot tulevat kasvamaan reilusti kunnissa sen vuoksi, että jos perusosa käsitellään eri paikassa, sen käsittelyaikaan ei voi vaikuttaa. Sosiaalitoimistossa on sosiaalialan ammattilaiset käsittelemässä hakemuksia ja etuuskäsittelijät ovat samassa talossa sosiaalityöntekijöiden kanssa, joten ainakin meidän kunnassa etuuskäsittelijät kääntyvät sosiaalityöntekijöiden puoleen ja kysyvät neuvoa "vaikeiden" hakemusten kohdalla ja näkemystä jonkun perheen tilanteeseen, esim. voidaanko perheeltä laskea perusosaa vai ei jne... Etuuskäsittelyn ja sosiaalityöntekijöiden (tai sosiaaliohjaajien) kannattaa tehdä paljon yhteistyötä. Meidän kunnassa on myös viikoittain toimeentulotuki tiimi (jossa kaikki etuuskäsittelijät, sosiaalityöntekijät ja perusturvajohtaja) jossa käsitellään isoimmat täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen päätökset ja mietitään yhdessä perustelut päätöksiin, sillä tavalla yksittäinen työntekijä saa tukea työhönsä muilta ja pystyy jakamaan vastuuta suurista päätöksistä."

"Ensisijaisten etuuksien käsittelyaikoihin on puututtava lailla siinä missä toimeentulotuenkin, sillä usein toimeentulotukea joudutaan hakemaan siksi, että ensisijaisten etuuksien käsittelyssä on niin suuri viive (esim. työttömyysturva, asumistuki, opintoetuedet). Eli Kelankin myöntämiin tukiin lakisääteinen käsittelyaika!"

"Toimeentulotukea ei ainakaan pitäisi siirtää Kelaan. Mieluummin korotettaisiin ensisijaisia etuuksia. Perusosan siirtäminen Kelaan aiheuttaisi vain sen, että asiakkaat joutuisivat kuitenkin asioimaan jatkuvasti myös sosiaalitoimen kanssa täydentävän ja ehkäisevän osalta (esim. maksamattomat laskut, muutot, vuokravakuus, vuokrat, sähkökatkaisu jne.)."

"Kelan ja sosiaalityön pitäisi olla tiiviimmässä yhteistyössä, mikäli tarpeen saman katon alla. Yhteisiä kokouksia ainakin pitäisi olla ja TE-keskus voisi olla kolmantena osapuolena mukana myös tiiviissä yhteistyössä, jos mahdollista myös saman katon alla. Näin voitaisiin saada oikea kuva asiakkaan elämäntilanteesta ja mahdollinen väärinkäyttö kitkettyä tai ainakin vähennettyä sitä. Seula olisi mahdollisimman tiivis ja kaikilla olisi tietoa toistensa tekemisistä. Vuokranmaksut pitäisi saada tarkkailuun niiden asiakkaiden kohdalla, jotka ovat toistuvasti jättäneet ne hoitamatta - olisiko se sosiaalityön tehtäväkenttää vai voisiko Kela laittaa suoraan koko vuokran maksuun sellaisilta henkilöiltä ja tarkistaa, että elämiseen jää siitä huolimatta rahaa. Asumistuki ja muut mahdolliset tuet voisivat jatkua, vaikka henkilö saisikin työtä ainakin 3 – 5 kk, jotta se vähentäisi byrokratiaa ja suosisi työn vastaanottamista. Henkilön talous olisi turvattu kunnes hänen työn jatkuvuutensa/katkeamisensa selviäisi. Nuorilla EHDOTON pakko vastikkeelliseen turvaan! Poikkeuksena mielenterveyspotilaat, mutta heilläkin pitäisi olla mielekäs hoitosuunnitelma jotta eivät putoaisi ns. avohoitoon jossa eivät saa tarpeeksi tukea tai turvaa."

Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien mielestä Kela-siirron toteutuminen muuttaa sosiaaliturvaa. Erityisesti toimeentulotuen perusta, tarkoitus ja merkitys muuttuvat. vastaajia

arveluttaa, onko toimeentulotuki Kela-siirron jälkeen enää viimesijainen etuisuus, vai muuttuko se perustulon tai kansalaispalkan suuntaan? Mitä tapahtuu harkinnanvaraiselle ja ehkäisevälle toimeentulotuelle?

Sosiaalitoimen työntekijät ovat huolissaan myös siitä, miten asiakkaiden käy. Kuka huolehtii heidän selviytymisestään vuokranmaksuissa tai palveluntarpeista? Lisäksi pohditaan maksatuksen sujuvuutta ja normiaikoja: nyt toimeentulotuesta on tullut ensisijainen tuki usein siksi, että Kelan etuudet ovat liian pienet tai niiden maksatus viipyy.

"Muovikortti käyttöön, ladataan tuki Kela-kortin siruun?"

"Asiakkaiden varallisuutta/omaisuutta ei enää pystytä tutkimaan samalla tavalla, ts. toimeentulotuen myöntämisperusteet höllentyvät."

"Kuntien väliset erot esim. asumisen hintatasossa huomioidaan huonommin."

"Lähemmäksi muiden Kelan etuuksien luonnetta niin, ettei se sisältäisi pidempiaikaisten tt-tukiasiakkaiden tietojen jatkuvaa ja yksityiskohdittaista todentamista ja tarkistamista"

"Toimeentulotuen viimesijaisuus hämärtyy entisestään asiakkailta."

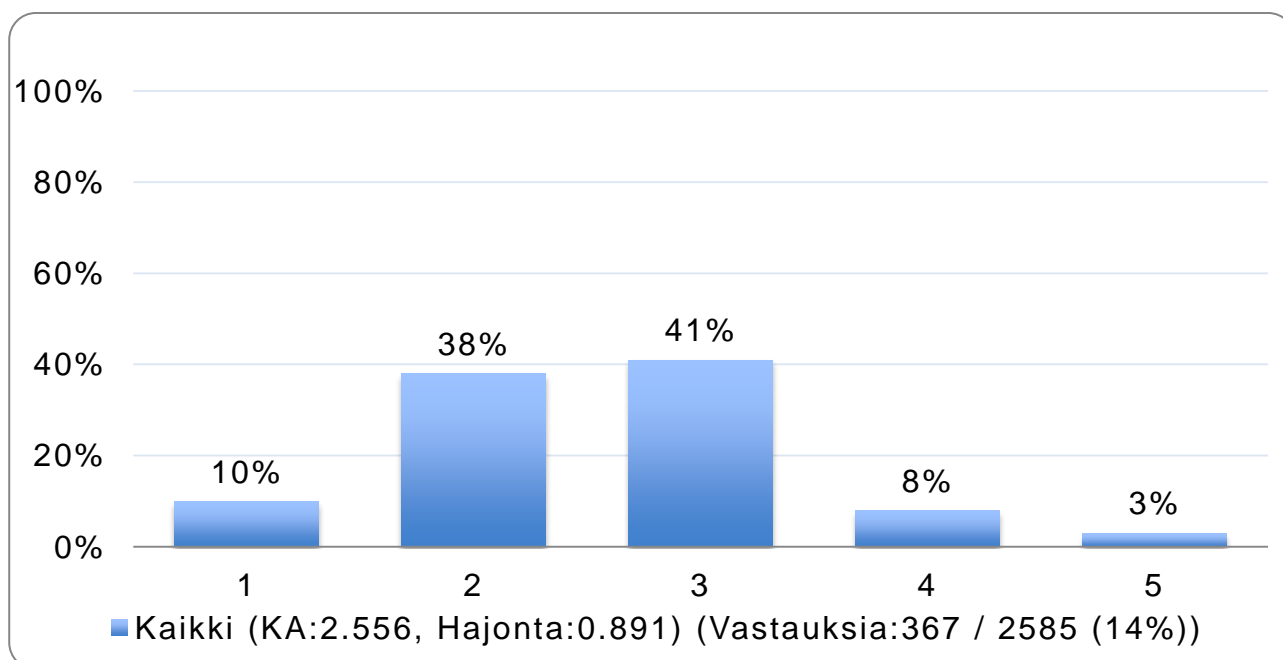
"Varojen kohdentuminen vuokriin ja sähkölaskuihin ja muihin välttämättömiin maksuihin jää kohdentumatta."

"Toimeentulotuesta on tullut viimesijaisen etuuden sijasta ensisijainen etuus suurimmalle osalle asiakkaista. Tähän ovat vaikuttaneet mm. 7 arkipäivän käsittelyvelvoite ja etuisuuksien suuruus. Asiakkaat joutuvat hakemaan ensisijaisesti siis toimeentulotuen, jonka jälkeen haetaan ns. täydentävät Kelan etuudet joiden käsittelyajat vaihtelevat huomattavasti. Kelan etuudet eivät nykyisen riitä oikein minkään ryhmän "ensisijaiseksi" taloudelliseksi tueksi. Tämä tulee ilmi esim. opiskelijoiden sekä eläkeläisten kohdalla. Käsittelyaika velvoite on tehnyt sosiaalityöstä sosiaaliturvatyötä mutta samalla kuntien työntekijä resursseja ei ole lisätty."

"Toimeentulotuki lasketaan vähentämällä hakijan tuloista hyväksyttävät menot, joihin perusosa kuuluu. Vai onko ideana maksaa jonkinlainen perustulo riippumatta siitä, mitä hakijalla on varallisuutena tileillään? Eivät kaikki Kelan asiakkaat ole oikeutettuja toimeentulotukeen muun varallisuutensa vuoksi. Luovummeko viimesijaisuudesta? Mikä tahansa taho hoitaa toimeentulotuen nykyistä tehokkaammin, jos asiakkaan taloudellista tilannetta ei tarvitse enää selvittää. Olisi myös huomiotava se, että kaikki asiakkaat eivät nykyään suoriudu Kela-asioinnista ja ajautuvat sosiaalitoimeen. Toimeentulotuki on ajautunut liian kauas sosiaalityöstä, mikä aiheuttaa nykyään ongelmia ja myös menojen kasvua. Niillä, joille toimeentulotuki on alun perin tarkoitettu, on useimmiten sosiaalityön tarve."

Mitä tapahtuu sosiaalitoimistossa Kela-siirron jälkeen?

Toimeentulotuen parissa työskenteleviltä kysyttiin arviota Kela-siirron vaikutuksista oman työn asiakasmääriin verrattuna nykyiseen työtilanteeseen (asteikko 1-5, 1= asiakasmäärä vähenee merkittävästi, 2= vähenee hieman, 3= pysyy ennallaan/ ei vaikuta mitenkään, 4=lisääntyy hieman, 5= lisääntyy merkittävästi.):

Kysymys 6: Miten perusosan siirtyminen kelan käsiteltäväksi vaikuttaa mielestäsi omaan asiakasmääräsi verrattuna nykyiseen työtilanteeseesi? (N=367).

Vastaajista 41% (n = 367) on sitä mieltä, ettei Kela-siirrolla ole vaikutusta sosiaalitoimessa omiin nykyisiin asiakasmääriin puoleen eikä toiseen, 38 % näkee asiakasmäärien vähenevän jonkin verran ja 10 % näkee asiakasmäärien vähenevän paljon. Jotkut myös uskovat asiakasmääriensä lisääntyvän.

Vastauksista näkyy vastaajien työstä nousevat käsitykset aikuistyön asiakkuuksien luonteesta ja toisaalta kriittisyys Kelan mahdollisuuksista poistaa taloudellisella turvalla sosiaalisten ongelmien syntyä ja elämäntilanteiden kirjon selvittely- ja avuntarvetta. Tällöin perustoimeentulotuen Kela-siirron vaikutus omaan asiakastyöhön ja asiakasmääriin nähdään melko etäisenä asiana. Tätä vahvistaa vastaajajoukon rakenne (paljon suurten paikkakuntien sosiaalityöntekijöitä): perustoimeentulotuen etuuskäsittely on jo pitkälti eriytetty sosiaalityöstä ja tapahtuu sähköisesti.

Asiakkaiden aseman kautta arvioituna näkyy taustalla huoli toisaalta ns. välinputoajien asioiden hoitamisen lisääntymisestä. Kelan tietynlaisen massakäsittelyn ei uskota tavoittavan yksilöiden erityistarpeita, äkillisiä kriisitilanteita ja monimutkaisia tilanteita. Kela myös vaatii asiakkailta kykyä itsenäisempään hakemusten tekoon.

Pääsääntöisesti Kela-siirto nähdään positiivisena asiakkaan yhdenmukaisen kohtelun aikaansaamiseksi silloin, kun on kyse asiakkaista, joilla ei ole erityistä sosiaalityön tarvetta. Yksilöllinen harkinta edellyttää sosiaalialan ammattilaisten työpanosta ja vaikutusta. Kelan ja kuntien sosiaalitoimen yhteistyön saumattomuus asiakastilanteiden ja avun tarpeen muutoksissa ovat keskeisiä mittareita, kun arvioidaan Kela-siirron inhimillisiä ja taloudellisia kokonaishyötyjä.

"Olen kannattanut toimeentulotuen siirtämistä Kelalle, mutta niin, että kauaskantoisena ajatuksenani on, että se johtaa jonkinlaiseen kansalaisen perustuloon. Nyt jos/kun toimeentulotuki siirtyy Kelalla melko lailla nykymuotoisena, niin paha skenaario on, että sosiaalitoimen avustaminen ei juurikaan vähene, vaan syntyy vain uusi viimesijainen viimesijainen tuki tai sitten ehkäisevällä ja täydentävällä aletaan paikata Kelan "kylmää" linjaa. Eli ihan perustoimeentulotuessa harkintaan/sovelletaan nyky muodossa paljon, vaikka sitä tekisivät

etuuskäsittelijät mm. perusosan alentamisen, vähäisten tulojen harkinnan tai tulojen siirron/vyöryttämisen osalta, ajatuksena, että asiakkaalla jää rahaa aina vuokraan ja ruokaan. Etuuskäsittelijät neuvottelevat paljon em. asioissa sosiaalipuolen ihmisten kanssa ja harkitaan tilanne asiakkaan kannalta. Vihoviimeistä olisi, jos pitäisi sosiaalitoimesta alkaa antamaan lausuntoja Kelalle mm. perusosan alentamisen suhteen. Byrokratia lisääntyisi huomasti ja usko (asiakas/palvelu-) suunnitelmien kaikkivoipaisuuteen on täyttä harhaa. Ihmiset/asiakkaat elävät niin kuin ihmisten kuuluukin ihan normaalisti ja tilanteet siten vain vaihtuvat. Toki sosiaalityön tulee olla suunnitelmallista (tarkoitus=suunta mihin edetään asiakkaan kanssa), mutta ei ihmisten kanssa tehtävää työtä/arkea voi suunnitella "täydellisesti". Jo palvelujärjestelmäkin, tarjolla olevat palvelut muuttuvat milloin mitenkin ja sitten asiakkailta pitäisi vaatia suunnitelmissa pysymistä.

Kela-siirron vaikutukset henkilöstön määrään sosiaalitoimessa arvioidaan pääsääntöisesti vähäisiksi kaikkien muiden henkilöstöryhmien paitsi etuuskäsittelijöiden kohdalla (Kysymys 5: kysymyksen asteikko 1-5, 1=vähenee paljon,5=lisääntyy paljon; N= 365):

Etuuskäsittelijät: vähenee paljon 74%, vähenee jonkin verran 19%, pysyy ennallaan 4%, lisääntyy jonkin verran 1%, lisääntyy paljon 1% (ka= 1,352).

Hallinnon henkilöstö: pysyy samana 57,9 %, vähenee jonkin verran 30%, vähenee paljon 10% (ka= 2,526).

Sosiaaliohjaajat: pysyy ennallaan 43%, vähenee jonkin verran 34%, vähenee paljon 11%, lisääntyy jonkin verran 10%, lisääntyy paljon 2% (ka= 2,597).

Sosiaalityöntekijät: pysyy samana 62%, vähenee jonkin verran 22%, vähenee paljon 7%, lisääntyy jonkin verran 7 %, lisääntyy paljon 1% (ka= 2,72).

Toimeentulotuen vastikkeellisuus saa ristiriitaisen vastaanoton

Sosiaaliturvaetuksien vastikkeellisuudesta keskustellaan paljon. Mm. kansanedustaja Jaana Pelkosen ja 125 muun kansanedustajan allekirjoittama lakialoite muuttaisi toimeentulotuesta annettua lakia ja edellyttäisi, että nuori toimeentulotuen hakija tapaa henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan hakijan sosiaalihuollon tai muun erityisen tuen tarpeen selvittämiseksi, neuvonnan antamiseksi ja tuen myöntämiseksi, ellei se olosuhteet huomioon ottaen ole ilmeisen tarpeetonta.

Lakialoitteen perusteluissa todetaan, että toimeentulotukikierteeseen jumiutuneiden nuorten auttamiseksi olisi tärkeää, että sosiaalityöntekijät tai -ohjaajat tapaisivat henkilökohtaisesti kaikki alle 25-vuotiaat toimeentulotukea hakevat nuoret ja kertoisivat heille mahdollisuuksista saada tukea ja kannustaisivat nuorta tämän omien mielenkiinnon kohteiden, vahvuuksien ja tulevaisuudennäkymien selkiinnyttämisessä. Ratkaisuiksi tähän eivät pelkät työllistämispalvelut eikä toimeentulotuki ilman siihen liittyvää sosiaalityötä riitä.

Tulkintakehikot vastikkeellisuuden toteuttamisen ympärillä liikkuvat kysymyksissä yksilön vastuusta itsestään ja muista, yhteisöjen vastuusta ja yhteiskunnan vastuusta.

Toimeentulotuen saajien tuloköyhyys on moninkertaistunut johtuen mm. työssäkäyntijaksojen vähentymisestä eli työttömyyden pidentymisestä ja toistuvuudesta. Kun aikaisemmin 1990-luvun alussa toimeentulotukea sai tyypillisesti 1-3 kuukauden ajan, niin nyt noin kolmannes saa sitä jo 10-12 kk:n ajan (J.Karjalainen, THL seminaari 4.2.2014). Vastikkeellisuudesta puhutaankin osittain synonyymina kannustavuuden ja osallisuuden/ osallistamisen termien kanssa.

”Vuosien mittaan eri hallitukset ovat asettaneet lukuisia työryhmiä ja komiteoita, mm. Sata-komitea, sosiaaliturvan peruslogiikan ja -rakenteen muuttamiseksi. Ymmärtääkseni ehdotuksia on siis tehty mutta poliittista ymmärrystä ja tahtoa ei ole löytynyt uudistusten läpiviemiseen. On puuhasteltu pikku uudistusten kanssa, kun pitäisi ajatella alusta koko sosiaalipolitiikka. Poliitikkoja ei ole tainnut kiinnostaa yhteiskuntatieteilijöiden kannanotot näihin kysymyksiin. Viisautta ja näkökulmia on olemassa, mutta kuka niitä ymmärtää ja kuka niitä välittää kuunnella? Vaatisi vaivannäköä muuttaa ajattelua ja sulattaa erilaisia näkökulmia yhteiskunnan vastuuseen yksilön elämästä. On aina helpompi korjata yksityiskohtia kuin ajatella alusta.”

Toimeentulotukea voi pitää vastikkeellisena jo muutenkin, koska lain mukaan ” jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä puolisonsa sekä alaikäisten lastensa elatuksesta, ja koska sen periaatteen laiminlyömisestä voi seurata toimeentulotuen alentaminen. Toimeentulotukikäsittelyssä ja aikuistyössä on aina etsitty asiakkaan kanssa keinoja toimeentulon ja elatuksen järjestämiseksi itsenäisesti ja suunniteltu ratkaisuja, joilla taloutensa voi turvata ensisijaisesti muilla keinoin.

”Olisi hyvä tunnustaa, että toimeentulotuki on yksi merkittävä sosiaalityön väline. Se on syy, miksi asiakas yleensä hakeutuu sosiaalitoimeen ja lähes 20 vuoden kokemuksella tiedän, että kun ensimmäistä kertaa toimeentulotukea hakeva asiakas otetaan yleensä ajanvarauksella vastaan, hänen kanssaan käydään läpi taloudellisen tilanteen lisäksi paljon muutakin ja pystytään auttamaan monissakin asioissa eteenpäin. 1990-luvun Kela-kokeilun aikana selvästi kävi niin, että asiakkaat jäivät ilman tätä muuta tukea. Lienee kuitenkin niin, että vain etuuskäsittelyn asiakkaina olevat asiakkaat jäävät joka tapauksessa huomioita nykyäänkin? ”

Perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 20 prosenttia sellaisen henkilön osalta, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että:

- 1) henkilö on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt yksilöidysti ja todistetusti tarjotusta työstä tai sellaisesta julkisesta työvoimapalvelusta, joka kohtuullisen pitkän ajan turvaisi hänen toimeentulonsa, tai hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota taikka ammatillista koulutusta vailla oleva, täysi-ikäinen alle 25-vuotias on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän ei ole työttömyysturvalain perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen;
- 2) kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitettu maahanmuuttaja on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin taikka jos hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia
- 3) kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) 3 §:ssä tarkoitettu henkilö on kieltäytynyt osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen; tai
- 4) kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu henkilö on ilman työttömyysturvalain mukaista pätevää syytä kieltäytynyt kuntouttavasta työtoiminnasta taikka keskeyttänyt tai omasta syystään joutunut keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan.

Perusosan alentamisen yhteydessä on aina laadittava, mikäli mahdollista yhdessä toimeentulotuen hakijan ja tarvittaessa yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

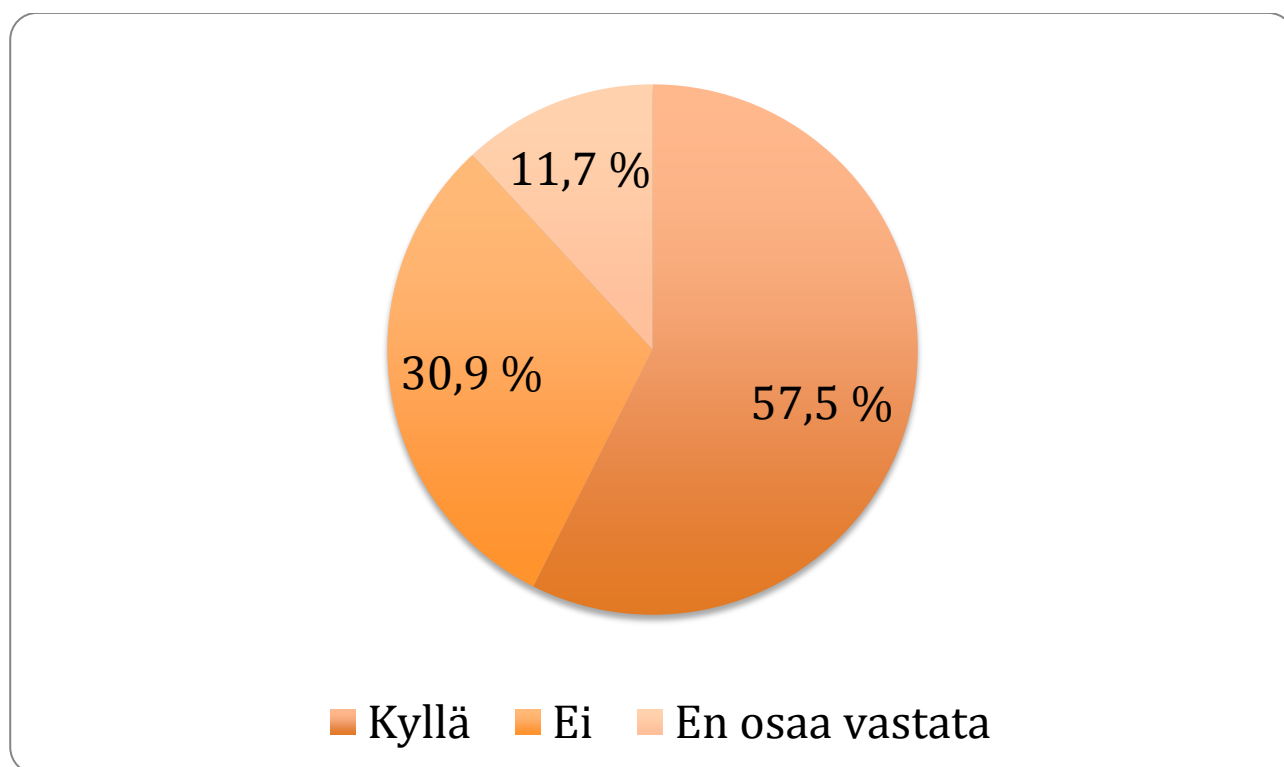
Perusosan suuruutta voidaan alentaa edellä säädettyä enemmän, kuitenkin yhteensä enintään 40 prosenttia:

- 1) jos henkilön toistuvasta 1 momentissa tarkoitettu menettely on pääteltävissä, ettei hän halua ottaa vastaan työtä tai osallistua julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa (916/2012), kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tai kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin; tai (28.12.2012/939)

2) jos henkilö sen jälkeen, kun hänen toimeentulotuen perusosaansa on alennettu 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, kieltäytyy ilman perusteltua syytä työvoimapolitiisesta toimenpiteestä tai jos hän toiminnallaan aiheuttaa sen, ettei työvoimapolitiista toimenpidettä voida tarjota ja hän tämän lisäksi kieltäytyy ilman perusteltua syytä 2 momentissa tarkoitetusta suunnitelman mukaisesta toimintakykyä edistävästä toiminnasta.

Edellä tarkoitettu alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien.

Kyselyssä haluttiin siis selvittää, mitä sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat ajattelevat ajankohtaisesta lisääntyvästä vastikkeellisuusvaatimuksesta, koska he päivittäin kohtaavat työssään edellä kuvattuja reunaehtoja ja rajanvetoja (lakien edellytykset, keppi vai porkkana-harkinta, kohtuullisuus eri elämäntilanteissa) ja toisaalta julkisuudessa käydyn vastikkeellisuuskeskustelun. Kysyttiin (kysymys 13), pitääkö mielestäsi toimeentulotukeen liittää vastikkeellisuus ja työelämäosallisuutta parantavat toimet ehdolla, että sitä ei muutoin makseta täysimääräisenä?

Enemmistö (57,5%, n=369) vastaajista piti vastikkeellisuutta ja työelämäosallisuutta parantavia toimia tarpeellisenä, jotta toimeentulotukea saisi täysimääräisenä. Lähes kolmannes (30,9%) ei halua liittää näitä velvoitteita toimeentulotuen täysimääräisyyden ehdoksi. Epävarmoja oli 11,7%.

Vastikkeellisuuden vaatimisen perustelu on sisäänrakennettu toimeentulotuen lainsäädäntöön ja tarkoitukseen sekä velvollisuuksiin yhteiskunnan jäsenen osallistumisesta noudattamaan yhteisiä pelisääntöjä. Yhteiskunnassa ei ole vain oikeuksia, on myös velvollisuuksia. Yksi näistä velvollisuuksista on pyrkiä itsensä elättämiseen, kun siihen ei ole muutoin mitään estettä. Velvollisuudet myös kasvattavat vastuuseen itsestä ja muista ja tätä kautta osallisuuteen yhteisistä oikeuksista.

"Kaikki tulee ottaa mukaan yhteiskuntaan. Pakko osallistumisesta (niin nurinkurista kuin se onkin) ajan kuluessa aktivoi, vähentää päihteiden käyttöä, nostaa kuntoa, tuo sosiaalisia suhteita ja itsetuntoa."

"Toimeentulotuki on jatkossakin viimesijainen etuus, joten muita etuuksia tulee ensisijaisesti parantaa ja niiden määrää nostaa. Myös tulottomien, vailla ammatillista koulutusta olevien alle 25v nuorten kohdalla tulisi ensisijaisesti kannustaa työllistymisen ja kouluttautumisen sekä kodin ulkopuolisen säännöllisen toiminnan aktivoimiseksi (kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, muu psyykkinen ja päihdekuntoutuminen). Myös vanhempien tuloja tulisi huomioida, alle 20v osalta, vaikka osittain, sillä osa hyvätuloisten perheistä nuorista hakee ns. "kuukausirahan" toimeentulotukena, eivätkä ole kiinnostuneita aktivoitumaan mihinkään toimintaan."

"Mielestäni yhteiskunnan tarjoaman tuen vastikkeeksi voidaan edellyttää yhteiskunnan sääntöjen noudattamista (vrt. rikokset, päihteet jne)."

"Toimeentulotuen vastikkeellistamista voidaan mielestäni erittäin vakavasti harkita. Toimeentulotuen käyttämistä ns. kansalaispalkkana (alennetun perusosan saaminen tekemättä mitään, sitoutumatta mihinkään) tulee estää lainsäädännöllä."

"Toimeentulotuen pitäisi olla vastikkeellista. "

"Vastikkeellisuutta on lisättävä"

Kyselyssä haluttiin lisäksi tarkistaa avoimella kysymyksellä, keitä sosiaaliturvan vastikkeellisuuden mahdollinen lisääminen tulee toimeentulotuen kohdalla koskea (kysymys 14). Vastauksia aiheesta tuli 91. Enemmistö haluaisi vastikkeellisuuden olevan tasapuolista ja koskevan kaikkia työkäisiä, terveitä ja työkykyisiä. Pitkäaikaistyöttömille ja pitkään pääasiassa pelkän toimeentulotuen varassa olleiden kohdalla vastikkeellisuus-toiminta voisi tuoda elämään uutta ryhtiä, osallisuutta ja arjen rakentumista. Etenkin työkykyiset ja kouluttamattomat nuoret alle 25-vuotiaat halutaan enemmän sitouttaa vastikkeellisuuden kautta yhteiskuntaan, joko "aikuiskasvatuksellisenä" (puoli)pakolla toteutettavana velvollisuusharjoituksena tai tarjoamalla vastikkeellisuus aitona mahdollisuutena työhön tai opiskelupaikkaan tai muuhun järjelliseen toimintaan. Ongelman ydin kuitenkin on tarpeeksi mielekkään vastikkeellisuuden toteuttamisen keinojen puute ja toisaalta rajanveto, jossa vastikkeellisuuden vaatimus ei käänny kohtuuttomaksi mielivallaksi.

"Vaikea kysymys, mutta ehkä nuorten toimeentulotuen saajien kohdalla tulisi harkita sitä miten vastikkeellisuus hoidetaan!

Nuorille tulisi taata mielekästä tekemistä nuorisotakuun mukaisesti. Toimeentulotuki ja "kotoilu"/ lomailu ei kuntouta ketään pidemmän päälle. Ne, joilla on jokin este, esim. terveys, ei pidä alentaa perusosaa ja/tai vastikkeellisuus tulee nähdä kuntouttavana esim. osa-aikaisesti."

Vastikkeellisuutta vastaan esitettiin myös paljon näkemyksiä, jotka pohjautuivat ristiriitaan ihmisten perustuslaillisesta oikeudesta viimesijaiseen toimeentuloon sekä vastikkeellisuuden toteuttamisen käytännöllisiin ongelmiin. Alla näistä muutama:

"Mieluiten ei ketään. Jos yhteiskunta on määritellyt jonkin minimin, jolla ihminen pärjää, niin siitä ei minusta voi tinkiä

Eipä ole välttelijöitä vastaan tullut, vaan yhteiskunnallisen tilanteen epätoivoisiin tilanteisiin ajamia kanssakansalaisia. Mielestäni tässä on takana omituinen moralistinen asenne työttömiä, työrajoitteisia ja oikeasti eläkkeelle kuuluvia kansalaisryhmiä kohtaan. Toisaalta jos ihmisellä on elämänhallinnan ongelmia – päihde- tai mielenterveysongelmia - niin siihen ei tällaiset pakot pure. Tämä on arkipäivän fasisimia tämän päivän Suomessa ! "

"Ei perheellisiä, koska perheellisillä tulee mukaan lastenhoitokulut, mikäli vanhemmat osallistuvat joihinkin työ-ym. vastaaviin toimintoihin. Tällöin pitäisi maksaa työmarkkinatukea tai minimipalkkaa, koska työssä tai

työtoiminnassa kulkeminen aiheuttaa lisäkuluja. Nykyiset kulukorvaukset eivät kata todellisia kustannuksia (ruoka + matkat).

Viimesijaisena etuutena toimeentulotuen ei pitäisi olla vastikkeellinen. Sen sijaan matalan kynnyksen työtä pitäisi olla enemmän tarjolla.”

”Ei ketään. Toimeentulotuki tulee säilyä viimesijaisena ja vastikkeettomana.”

”Vastikkeellisuus voisi olla pois niiltä, jotka inhimillisessä tilanteessa satunnaisesti tarvitsevat taloudellista apua. Kaikkien pitää olla tasavertaisessa asemassa. Sosiaaliturvaan ei pitäisi kajota etenkin sellaisen kohdalla, joilla muutenkin erittäin heikko tilanne (esim. tt-tuki ainoa tulo). Vaikeasti päihdeongelmaisen tilanne ei muutu sillä paremmaksi, että pienistä tuloista karsitaan. Aktivoitumisen velvoite ei raitista. Enemmän tulisi satsata muihin keinoihin saada ihmisiä kiinni elämän syrjästä.”

”EI KEITÄÄN: Erityisesti nuorten kohdalla tämän "vastikkeellisuuden" vaikutuksista on tutkimustietoa. Sanktiointi heikentää kaikkein huono-osaisimpien asemaa! Miksi nämä tutkimustulokset eivät saavuta päättäjiä? Muuta: Vastikkeellisella sosiaalietuudella on olemassa nimike: ORJUUS, eli orjamarkkinoilleko ollaan edelleen menossa. Muutamia vuosikymmeniä on ihmisiä "työllistetty" ilmaistyövoimana yrityksiin, yhdistyksiin ja kuntiin. Nuoret kummissaan raadettuaan 8- 9 eurolla täyttää päivää, ja kun harjoittelu tai muu loppui, tuli lähtö ja toinen "orja" tilalle. Mielestäni kyseiset toimet ovat törkeitä ihmisarvon loukkauksia. Päättäjät saisivat vähin erin mieltä suostuisivatko itse raatamaan "vastikkeellisen sosiaaliturvan" edellytyksenä ilman palkkaa ja sitten pysymään hädin tuskin hengissä.

Ja siten nämä työssäkäyntialueet. Kuka viisas nämäkin rajat on keksinyt? Ilman autoa ja rahaa työttömän on siis vastaanotettava mitä hyvänsä mistä hyvänsä? Herrakansa suunnittelee työttömien köyhien elämää. Olisiko syytä kokeilla ensin itseensä näitä lääkkeitä..... ja ottaa esim. vuoden kokeilun jälkeen kantaa asioihin? Siis ensin kaikki suunnittelijat ja poliittisen päättäjät elämään normien mukaan ja asumaan asumistukilain mukaan ilman säästöjä ja pakkotyöllistettyinä ja sitten päätöksiä. Tulisi siinä kokemusasiantuntijuuttakin käytettyä sen jälkeen ilmaiseksi. Ja ehkä tämä köyhistä köyhimpiin koskeva arvolisäverokin jouduttaisiin tutkimaan tarkasti ja huomioimaan päätöksenteossa eri tavalla.”

”Päihdeongelmaisilla pitäisi päihdepalvelut olla ensisijaisia toimenpiteitä, ja sen jälkeen suunnitella toimeentulotuen vastikkeellisuutta. Myös lastensuojeluperheet tulisi ottaa huomioon niin, että kaikki lastensuojelulliset palvelut ovat ensisijaisia ja vasta sen jälkeen tulee mieltä toimeentulotuen vastikkeellisuutta.”

”Perusosan alentamisesta tulee luopua, koska perusosa on jo nyt hyvin alhainen ja siitä asiakkaat joutuvat nytkin maksamaan erilaisia menoja, joita ei oteta menona huomioon. Toimeentulotuen perusosa ottaa huomioon hyvin huonosti tietotekniikkalaitteiden ja puhelimien käyttömaksut. Kaikkein heikompiosaisilla tulee olla oikeus riittävään toimeentuloon”

Myös vastikkeellisuuden hyötyjä pohdittiin sekä sitä, kuinka vastikkeellisuutta voidaan toteuttaa ja millä edellytyksin. Vastikkeellisuuden toteuttaminen vaatii monien liikkuvien palasten osalta harkintaa ja yhteensovittamista sekä yhteistoimintaa asiakkaan kanssa. Harkinta edellyttää paljon ammattikunnan sisäistä keskustelua käytännöistä, arvoista ja etiikasta sekä sosiaalipolitiikan suunnasta. Vastikkeellisuuden tai vastikkeettomuuden viesti tulee olla asiakkaalle joka tapauksessa elämää eteenpäin vievä, ei-repressiivinen.

Alla pohdintoja ja keskustelunavauksia vastikkeellisuuden problematiikasta:

”Vaikea arvioida vastikkeellisuuden hyötyjä. Erityisesti nuoret asiakkaat olisi hyvä jollain konstilla saada mukaan yhteiseen toimintaan. Mutta mitä se olisi ja kuinka se järjestettäisiin? Tulisiko ihmisille esim. matka- tms kuluja vastikkeellisuudesta. Miten arvioidaan suhteessa esim. kuntouttavaan työtoimintaan tai työkokeiluun, joihin osallistumisesta saa puolestaan kulukorvausta. Miten suhtaudutaan esim. kannabiksen tms. käyttäjiin. Vapautetaanko heidät tästä käytön perusteella - onko väylä päästä tekemästä mitään? ”

(Vastikkeellisuuden tulisi koskea) ”terveitä, joilla ei ole työkykyrajoitteisuutta ja joilla työttömyys/toimettomuus ylittää 3/6 kk (nuorilla) ja aikuisilla viimeistään silloin kun ansiosidonnainen päättyy, ehkä jo aikaisemminkin. Tämä edellyttää mm. sitä, että nuorisotakuu saadaan ensin toimimaan ja nuorilla on todelliset mahdollisuudet

päästä koulutukseen ja saada työpaikka pääkaupunkiseudullakin. Työkykyrajoitteisille tulisi puolestaan olla velvollisuus osallistua työkykyselvitykseen tai heille tulisi olla riittävästi kuntouttavaa työtoimintaa tai matalankynnyksen päivätoimintaa, jolloin olisi mahdollisuus muodostaa käsitys työkyvyn rajoitteiden luonteesta. Jos kuvioissa on päihteitä tai somaattisen/psykiatrisen hoidon tarvetta, vaihtoehtoisesti ohjaus hoitoon tai kuntoutukseen. Tämä puolestaan edellyttää, että moniammatillisuudelle perustuvat kuntoutuspolut toimivat ilman pitkiä odotusaikoja. Nuorten osalta on todettava, että erityisesti kotona asuvia nuoria, joiden vanhemmat ovat hyväosaisia, on vaikea saada liikkeelle, koska vanhempien salliva asenne ja oikeus toimeentulotukeen ei tue nuoren liikkeelle lähtemistä tai erilaisten vaihtoehtojen pohdintaa. Usein taustalla on peruskoulun jälkeinen "oleminen" 2-3 vuoden ajan."

(Vastikkeellisuuden tulisi koskea) "asiakkaita, joilla on tosiasiallinen mahdollisuus työllistyä. ei siis esim. kotihoidon tuella eläviä, pitkäaikaissairaita, mielenterveys/päihdekuntoutujia. Nuoret, pitkäaikaistyöttömät.. sellaiset joilla työkykyä on jäljellä. Omia asiakkaita on useita jotka itsekin kokevat hyötyvänsä työtoiminnasta. Toiminnan tulisi olla mielekästä, asiakasta kiinnostavaa ja jollain lailla asiakasta hyödyttävää. Jokin pieni rahallinen hyöty tai lounasetu..

(Vastikkeellisuuden tulisi koskea) "nuoria, ja sellaisia henkilöitä joilla on jäljellä olevaa työkykyä. Lisäksi pitää olla selkeitä tehtäviä, joita he voivat tehdä. Säilytyspaikat, joista käytetään erilaisia nimiä kuten paja/tövalmennuskeskus yms. pitäisi muuttaa sellaisiksi, että siellä ei vain istuttaisi. Nämä henkilöt tarvitsevat toimintaa, jolla tuetaan arjessa selviytymistä ja toimintakykyä."

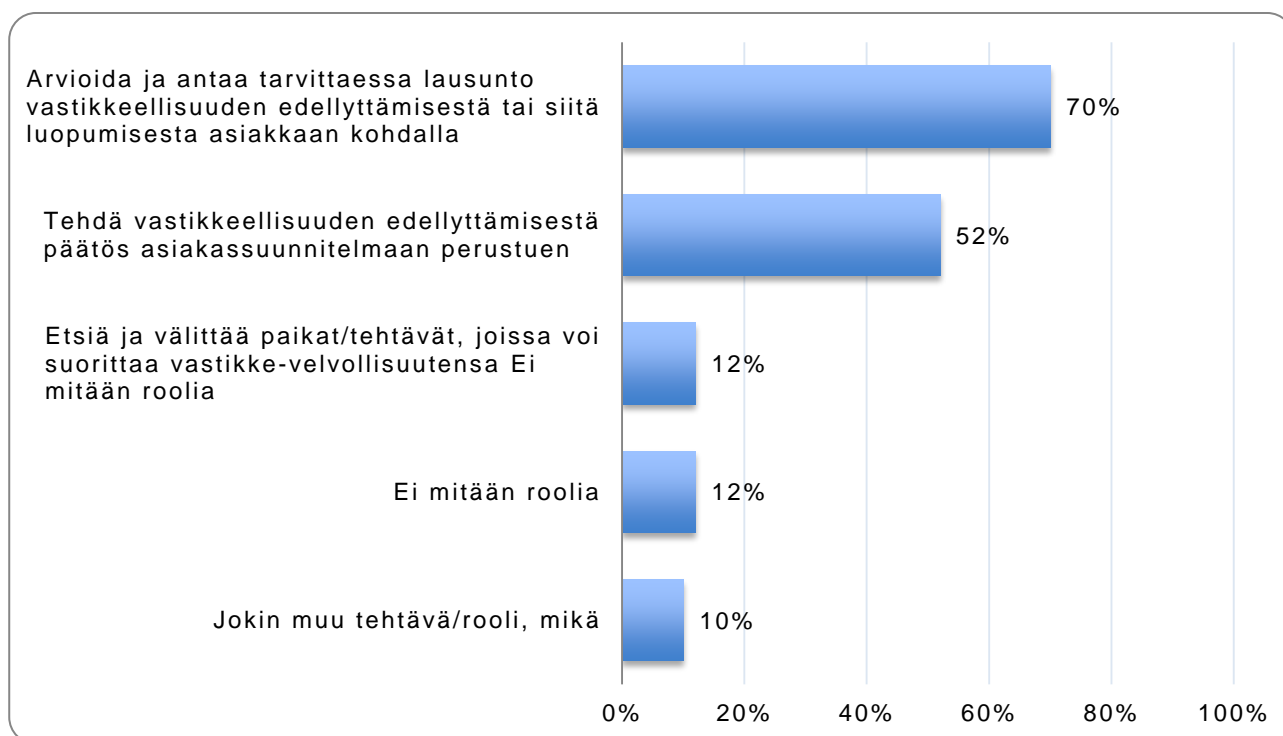
(Vastikkeellisuuden tulisi koskea) "terveitä ja terveiksi ensin todettuja työkäisiä työnhakijoita, joilla on ammattitutkinto, ja terveitä nuoria, joilla ei ole ammattitutkintoa. Vastikkeellisuus edellyttää sosiaalityötä ja ammatillista työhön ohjausta ja koulutukseen ohjausta, ammatinvalintapsykologin ohjausta jne. sekä mielekkäitä vaihtoehtoja. Asiakkaiden terveyden voi arvioida vain pätevä henkilö, ei esim. merkonomi. Ensin terveydenhuollon ammatillinen arvio siis työkyvystä ja sitten muut ohjaukset ja haastattelut. Sitten vasta vastikkeita vaatimaan."

"Tällä hetkellä asiakkaat joutuvat liikaa keskittymään eri virastoissa asiointiin sekä eri etuisuuksien hakemiseen. Te-toimiston toimenpiteistä ei saa ns. enemmän rahaa kuin toimeentulotuki, joka syö erityisesti nuorilta **motivaatiota** osallistua toimenpiteisiin. Asiakkaat joutuvat jäämään siis hakemaan toimeentulotukea." (Kehäpäätelmä).

Kenen tehtäviin vastikkeellisen toimeentulotuen tulisi kuulua?

Vastikkeellisen toimeentulotuen toteuttaminen vaatii oman työpanoksen. Minkälainen rooli vastikkeellisuudessa pitäisi olla sosiaalityöntekijällä ja sosiaaliohjaajalle, millainen te-keskuksella ja TYP-toiminnalla?

Mikä olisi toimeentulotuen aikuissosiaalityöntekijän/-ohjaajan rooli vastikkeellisuuden toteuttamisessa? (Kysymys 15; N=364)

Vastaajista 70 % oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja voisi asiakastuntemuksensa perusteella arvioida ja antaa tarvittaessa lausuntoja vastikkeellisuuteen liittyen. Reilu puolet piti myös vastikkeellisuuden edellyttämisestä tehtävää päätöstä sosiaalityön tai -ohjauksen tehtävänä, osana asiakassuunnitelmaa. Vastikevelvollisuuden toteutuspaikkojen tai tehtävien etsiminen ja välittäminen kuului enää 12 % mielestä sosiaalityöntekijälle tai -ohjaajalle. Vastaavasti 12 % ei nähnyt tarpeelliseksi sosiaalityöntekijöille tai sosiaaliohjaajille mitään roolia vastikkeellisuuteen. Avokysymys siitä, mikä muu rooli voisi olla, selkeytti roolia asiakasta ohjaavampaan, auttavampaan ja tukevampaan suuntaan sekä asiakkaan oikeuksia valvovampaan suuntaan:

"Arvioida asiakkaan kanssa päätöksen toteuttamista työjakson aikana ja sen päättyessä jatkosuunnitelmaa varten. Myös työpaikan seurantaan ja soveltuvuuden arviointiin tulisi sosiaalityöntekijän osallistua asiakkaan kanssa ja hyödyntämällä asiakkaalta saamaa palautetta.."

"Auttaa ja tukea tehtävien etsimisessä/hakemisessa mm. maahanmuuttajat tarvitsevat useita henkilökohtaisia tapaamisia työntekijöiden kanssa, tiiviimpi yhteistyö te-keskusten kanssa?"

"Torjua köyhien kyykyttäminen"

"Sosiaalityöntekijän tehtävä on etsiä ja miettiä ihmisten kanssa ihmiselle sopivaa ratkaisua siihen, miten elämässä mennään eteenpäin. Ihan perinteisen sosiaalityön etiikan ja arvojen mukaan. Eikö herranen aika tästä lausuntojen ja kontrollin vallasta päästä yhtään eteenpäin!"

"Näin pienessä kunnassa teemme sosiaalityöntekijänä myös aktivointisuunnitelmia TE-toimiston kanssa, ohjaamme siellä asiakkaita oikeisiin palveluihin."

"Asiakkaan tukeminen, motivoiminen jatkosuunnitelman laatimisessa, jatkosuunnitelman laatiminen, erilaisista toimenpidevaihtoehdoista kertominen..."

"Suunnitella ja sopia asiakkaan kanssa hänelle sopiva aktiviteetti."

"Arvioida sosiaalisia yms. vaikutuksia asiakkaan elämässä, paheneeko syrjäytyminen jne."

"Asiakkaiden ohjaaminen palveluihin, jotka ensisijaisia kuntoutumisen kannalta ja verkostotyö."

"Muutossosiaalityön/yksilöohjaajan rooli, ellei sitä ole järjestetty toimintapaikassa, säännöllinen arviointi ja oikea-aikainen ohjaus muihin työllistymistä edistäviin palveluihin."

"Motivoida ja herättää asiakas ajattelemaan mikä on oman edun mukaista. Sossu ei saa leimautua "sanktioijaksi".

"Rakenteet kuntoon, lääkäri antaa lausunnon työkyvystä, työkyvyn arviointiin velvollisuus mennä."

"Keskittyä sosiaalityön tekemiseen, jotta asiakkaat kuntoutuisivat, saisivat mahdollisimman hyvän elämän".

"Kannustaa jokaista löytämään oma polkunsaa".

"Olla mukana vastikkeellisuuden toteuttamisen seurannassa ja esim. ryhmätoiminnassa, yhteisösosiaalityön kehittämisessä."

"Järjestää tarvittaessa asiakasyhteistyö tai kuntoutusverkosto"

"Työskennellä niiden kanssa, joita vastikkeellisuus ei syystä tai toisesta kosketa (heikommassa asemassa olevat?)"

"Vastikkeellisuus tulee kirjata lakiin, ei siirtää virkailijoiden vastuulle -> takaa yhdenvertaisen kohtelun."

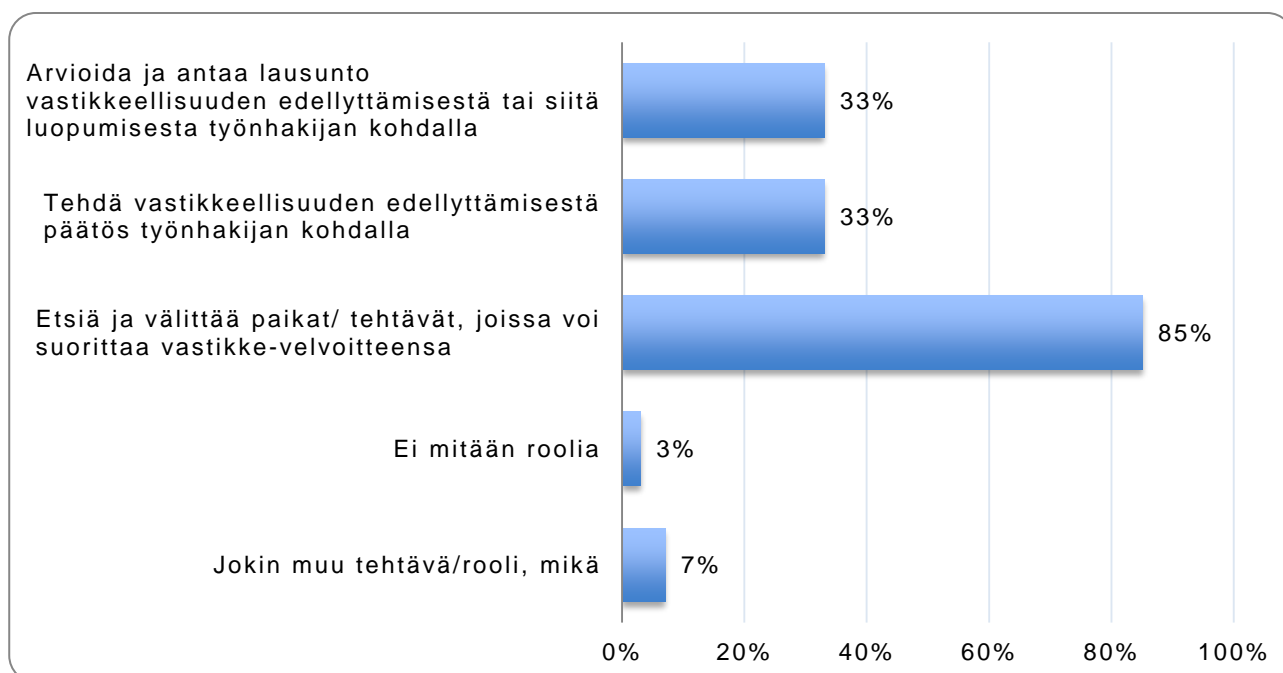
"Mielestäni nykyinen systeemi ja perusosan alentamisen mahdollisuus on hyvä."

"Ohjaava rooli, yhteistyökumppani työvoimaviranomaisille. Suunnittelijana työryhmässä, joka miettii vastikkeellisuuden kohdentamista ja kehittämistä."

"Auttaa, tukea, ohjata löytämään kunkin asiakkaan arkeen ja elämään mielekästä, hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa, josta hakija saa ensisijaisen etuuden ja/tai palkkaa. Diagnostisoimattomien mielenterveys- ja päihdeongelmat näkyvät sosiaalityössä joka päivä, mutta jokainen ihmisen on omanlaisensa. Sosiaalityötä tehdään yksilöllisesti eikä vastikehakuksella tai tilastojen takia että saataisi säästöjä."

Vastaavasti kysyttiin vastikkeellisuuden osalta mikä on te-toimistojen ja työvoiman palvelukeskusten rooli vastikkeellisuuden toteuttamisessa? (Kysymys 16; N=363) Selkeä enemmistö eli 85 % vastaajista oli sitä mieltä, että työ- ja elinkeinotoimistojen/-keskusten sekä työvoiman palvelukeskusten rooli on nimenomaan etsiä ja välittää ne paikat/tehtävät, joissa vastikevelvoitteensa voi suorittaa. Kolmannes vastaajista kannatti myös vastikkeellisuuteen liittyvien päätösten ja/tai lausuntojen tekemistä työnhakijan kohdalla te-toimistojen ja typ-keskusten tehtävänä.

Avovastauksina saadut muut roolit korostivat paikkojen luomista, yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, eritoten sosiaalitoimen sekä terveyden ja päihdehuollon kanssa. Aktiivisuutta järjestää työkyvyn arviointiin pääsyjä ja kuntoutus- ja eläkeselvittelyjä. "Etsiä töitä niille, joilla on työkykyä jäljellä. Olla myös yrittäjien tavoitettavissa, jotta voivat saada niitä työpaikkoja tarvitseville!" Vastikkeellisuuden ei tarvitse olla työvoimahallinnon palveluissa erillinen tehtävä, vaan "sama kuin tälläkin hetkellä eli tarjota työtä/kuntouttavia palveluja, suuntana työelämä."

(Kysymys 16. N=363. Mikä on mielestäsi työ- ja elinkeinotoimistojen/-keskusten ja työvoiman palvelukeskusten rooli vastikkeellisuuden toteuttamisessa? Voit valita useamman vaihtoehdon.)

Ulkomaalaislaki ja toimeentulotuen salassapitovelvollisuus

STM asetti toimeentulotuen uudistamista varten työryhmän syksyllä 2013. Sen tehtäväksi tuli käsitellä mm. toimeentulotuen tietojenanto-oikeuden laajentamista sisällytettäväksi toimeentulotukilakiin tiettyjä ulkomaalaisia toimeentulotuen saajia koskien. Käytännössä on kyse salassapitovelvollisuuden purkamisesta yhden asiakasryhmän kohdalla. Toisaalta kyse on ulkomaalaislain velvoitteiden täyttymisestä ja viranomaisten yhteistoiminnasta.

EU/ETA-alueen kansalaisten toistuva turvautuminen toimeentulotukeen voi johtaa ulkomaalaislain mukaan oleskeluluvan tai rekisteröinnin peruuttamiseen. Päätöksen tästä tekee ulkomaalaislain mukaisesti joko maahanmuuttovirasto tai paikallispoliisi. Vaikka oleskelulupa/rekisteröinti on peruutettu, ja henkilön tulee poistua maasta eikä häntä enää voida katsoa Suomessa asuvaksi, säilyy hänellä oikeus kiireelliseen, välttämättömään tukeen. Ulkomaalaisille myönnettävää toimeentulotukea käsitellyt ns. ulma-työryhmä (STM) on ehdottanut salassapitosäädösten muuttamista ja tietosuojan avaamista niin, että sosiaaliviranomaisille säädetään oikeus antaa niin harkitessaan tietoa toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä poliisille tai maahanmuuttoviranomaiselle.

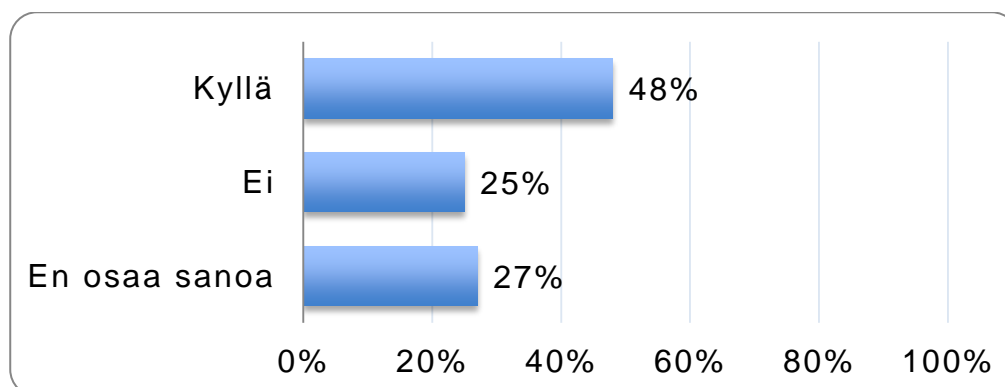
Ulma-työryhmä toteaa, että koska laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta säädellään kaikkea sosiaalihuoltoa koskevien tietojen vaihtoa, se ei ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi korjata asiaa laajentamalla asiakaslaissa tarkoitettua tietojenanto-oikeutta. Sen sijaan työryhmä esittää, että asiasta säädettäisiin toimeentulotuesta annetussa laissa. Tällöin sosiaalitoimessa poikkeuksellinen tietojen antaminen voidaan rajata tarkasti siihen tilanteeseen, jossa on kysymys toimeentulotuen hakemisesta ja myöntämisestä. Tiedon antaminen olisi aina sosiaaliviranomaisen harkinnassa ja se koskisi aina yksilöllistä tapausta

ja sisältäisi ainoastaan tiedon toimeentulotuen myöntämisestä. Tiedon ilmoittaminen ei olisi tarpeen, jos toimeentuloedellytystä koskeva vaatimus ei ulkomaalaislain mukaan koske kyseenomaista asiakasta.

Edelleen Ulma-työryhmä määrittelee, että sosiaaliviranomaisen näkökulmasta toistuvana tilanteena voitaisiin pitää sellaista, jossa henkilölle on edellisen puolen vuoden aikana myönnetty toimeentulotukea vähintään kaksi kertaa ja hän on kolmatta kertaa hakemassa tukea. Menettelytapana työryhmän esityksessä olisi, että esim. viimeistään toista kertaa myönnettäessä toimeentulotukea asiakkaalle samalla tiedotettaisiin, että mahdollisella seuraavalla kerralla sosiaaliviranomainen voisi niin harkitessaan antaa tietoa oleskelulupaviranomaiselle toimeentulotuen myöntämisestä. Sosiaaliviranomaisella on aina itsenäinen harkinnanmahdollisuus arvioitaessa, onko ulkomaalaisen henkilön hakema tuki toistuva. Työryhmä ehdottaa toimeentulotukilakiin uutta 14 §:n 4 momenttia, jossa säädettäisiin em. tiedon ilmoittamiseksi lupaviranomaiselle.

Ulma-työryhmän esitykseen saatiin 20 lausuntoa, joista 7 lausunnonantajaa suhtautui myönteisesti, 8 kielteisesti ja 5 ei ottanut kantaa asiaan. Talentia totesi aikanaan lausunnossaan, että toimeentulotukilakiin ehdotettu muutos säilyttää kunnan viranomaiselle aktiivisen roolin, ja että lakimuutos vaarantaa asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja on vastoin sosiaalityöntekijän eettisiä ohjeita. Talentia myös katsoi, että ilmoituksen antamisesta saattaa tulla automaatti sosiaalityöntekijöiden suuren työpaineen vuoksi, jolloin harkinnan käyttäminen on työlästä. Lisäksi kunnan toimeentulotukimenojen vähentämistarve saattaa saada aikaan toimintaohjeen, joka ei anna mahdollisuutta käyttää harkintaa.

Koska asia uudelleen on toimeentulotuen lainsäädännön uudistamistyöryhmän agendalla ajankohtainen, kysyttiin asiasta myös tässä kyselyssä: Tuleeko mielestäsi sosiaalityöntekijöille ja -ohjaajille säätää velvollisuus oma-aloitteisesti ilmoittaa ja antaa tietoja poliisille ja maahanmuuttoviranomaisille ulkomaalaisen toistuvasta toimeentulotuen myöntämisestä? (Kysymys 17, n=368)

Lähes puolet vastaajista (48%) oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöille tulee säätää velvollisuus oma-aloitteisesti ilmoittaa niin harkitessaan poliisille ja maahanmuuttoviranomaisille ulkomaalaisen asiakkaansa toistuvasti saamasta toimeentulotuesta. Neljännes vastaajista (25%) vastusti asiaa ja reilu neljännes (27%) ei osannut ottaa kantaa.

Kysymys on vaikea ja periaatteellinen salassapitosäännöksen vuoksi. Lähtökohtana asian ajattelulle voi olla myös se, kenen viranomaisen intressi on asiassa olla aloitteellinen. Sosiaalityön kannalta asiakkuus edelleen jatkuu, vaikka asiakkaan kohdalla aloitettaisiinkin tutkiminen maassaolon edellytysten jatkamisesta. Pohtia voi myös luottamuksellisuuden osuutta ja merkitystä sosiaalityössä sekä ulkomaalaisten joskus vaikeaa asemaa päästä Suomessa jaloilleen ja huolehtimaan omasta toimeentulostaan ilman tukea.

Alla pari asiaa pohtivaa näkökulmaa lisää:

”EU/Eta- maahanmuuttajien osalta ulkomaalaispoliisi tai Migri voisivat tarvittaessa pyytää kirjallisesti tiedot asiakkaan hakemasta toimeentulotuesta, mikäli syytä asiakkaan esittämän hakemuksen perusteella näitä tietoja kysyä. Meidän puolelta voitaisiin jossain tapauksissa näitä tietoja antaa eteenpäin esim. vilppitapaukset tai erittäin pitkään jatkunut asiakkuus? EU-kansalaiset ja Suomeen ilman oleskelulupaa tulleet asiakkaat ongelmallisia toimeentulotuen näkökulmasta. Tuen pitäisi lähtökohtaisesti olla lyhytaikaista ja esim. vain välttämättömiin kuluihin. EU-kansalaisilla lupa usein työnteon perusteella, jolloin luvan peruste ei enää täyty eli tulisi tarvittaessa palata kotimaahan. Oleskelulupaa odottavien kohdalla usein hakija tai puoliso ilmoittanut hakemuksessa, että tuloja elättää esim. puoliso. Näitä tuloja pitäisi ehkä myös vaatia olemaan riittävästi elatustilanteissa.”

”Lisäksi sosiaaliturvaa myönnetään kokemuksen mukaan paljon sellaisille henkilöille, jotka eivät pääasiallisesti oleskele kuitenkaan Suomessa (hakevat tuen Suomesta ja oleskelevat kuitenkin EU:n alueella), joten tähän pitäisi kiinnittää huomiota.”

Toimeentulotuen muutostarpeita

Toimeentulotuen uudistamista varten kysyttiin vastaajien suhtautumista erilaisiin toimenpiteisiin toimeentulotuen kehittämiseksi. Toimenpiteiden/väittämien lisäksi avoimella kysymyksellä kysyttiin, miten toimeentulotukea pitäisi vastaajan mielestä kehittää? (Kysymys 18; n=263-268; asteikko 1-5 : 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä. Kysymys 19; avoin kysymys, n= 100). Osaa kysymyksistä oli kysytty myös vuonna 2008 toimeentulotukea koskevassa kyselyssä.

Sosiaalityöntekijän/-ohjaajan tulee tavata henkilökohtaisesti alle 25-vuotias toimeentulotukea hakeva nuori.

Väittämän kanssa täysin samaa mieltä 81%, 14% jokseenkin samaa mieltä ja 1,6 % oli täysin eri mieltä asiasta. (ka:4.7/5). N=368.

Kysymykseen, olisiko tämä tarpeen kirjata myös lakisäädökseksi, täysin samaa mieltä olevia oli vähemmän eli 48% (ka:4.0/5). N=365.

Toimeentulotuen kehittämisen näkökulmasta samaa aihetta sivuttiin vielä uudelleen:

”Perheiden tulisi päästä sosiaalityöntekijälle, ja nuorten ensiasiakkaiden alle 25.vuotiaiden. Aikaa kokonaisvaltaiselle suunnitelman teolle ja kaikkien tukien selvittämiseen ja yksilökohtaiseen räätälöintiin - oikeaan sosiaalityöhön.”

”Olen vakuuttunut siitä, että sosiaalityötä tarvitsevien nuorten ohjaaminen sosiaalityöntekijälle saataisiin toimimaan mm. palkkaamalla siirtämällä osa sosiaaliohjaajista Kelaan toimeentulotuen neuvonta- ja ohjauspalveluun. Toinen on sähköisen yhteydenpitokanavan luominen Kelan ja sosiaalitoiminnan välille, niin että sosiaalityöntekijä saa sähköisesti tiedon, kun yksittäinen nuori ei täytä perustoimeentulotuen ehtoja tai hakemuksessa toivottu tapaamista sosiaalityöntekijän kanssa. Lausunnot hoituisivat myös sähköisesti

sosiaalityöntekijältä Kelaan. - Tällainen käytäntö antaisi sosiaalityölle todelliset mahdollisuudet toimia ja työskennellä sosiaalityötä tarvitsevien nuorten kanssa suunnitelmallisesti ja muutokseen tähtäävästi. Tällainen käytäntö poistaisi myös jatkuvan sosiaalityöntekijöiden hyväksikäyttämisen perustoimeentulotuen hakemusten valmistelussa ja työn keskittymisen toimeentulotukeen johdon pakottamattama.”

”Omassa tiimissäni olemme todenneet, että noin 1/3 alle 25-vuotiaista nuorista on sosiaalityön tarpeessa, 2/3:lla nuorista on kyse elämänvaiheköyhyydestä. Laaja-alaisesta neuvonnasta ja ohjauksesta toki hyötyvät lähes kaikki nuoret. Tämä olisi erittäin sopiva tehtävä sosiaaliohjaajille. Missään nimessä ei lakiin tule kirjjata, että sosiaalityöntekijän tulee tavata kaikki alle 25-vuotiaat toimeentulotuen saajat! Tällainen hyvää tarkoittava lakialoite johtaisi siihen, että sosiaalityöntekijöille ei jäisi lainkaan aikaa työskennellä juuri niiden nuorten kanssa, jotka ovat sosiaalityön tarpeessa ja hyötyvät siitä. Lakialoite perustuu olettamukseen, että suuri osa alle 25-vuotiaista nuorista on syrjäytymisvaarassa ja että sosiaalityössä ei tunneta eniten apua tarvitsevia nuoria. - Teimme tiimin kanssa asiakasseuranta raportin vuodesta 2013. Sen mukaan vain 1/3 on sosiaalityön tarpeessa. Varsin hyvin on tiedossa heikoimmassa asemassa olevat nuoret, sillä heitä koskevia huoli-yhteydenottoja tulee näiden nuorten vanhemmilta, kavereilta, naapureilta, toisilta viranomaisilta ja osa näistä nuorista ottaa itse yhteyttä sosiaalityöntekijää. Siten Jaana Pelkosen lakialoitteen seuraukset, mikä se menisi läpi, olisi aivan päinvastainen kuin hyvää tarkoittavalla aloitteella on tavoiteltu. - Syynä tähän ristiriitaan on se, että aloitteen tekijät ja allekirjoittaneet yli 150 kansanedustajaa eivät tunne sosiaalityön arkea ei ole tullut mieleen selvittää ensin vallitsevia olosuhteista.”

Toimeentulotuen asiakkuuden alkuvaiheeseen (1.-3. hakemus) tulee kuulua asiakastyön suunnitelma mukaan lukien taloudellisen tilanteen kartoitus, palvelutarpeen arvio, neuvonta ja ohjaus, elleivät nämä ole ilmeisen tarpeettomia.

Väittämän kanssa täysin eri mieltä 60%, jokseenkin eri mieltä 27% (ka:4,4/5).N=367.
Asian lakiin kirjaamisesta täysin samaa mieltä 36%,jokseenkin samaa mieltä 24%,neutraali kanta 26%, jokseenkin eri mieltä 7% ja täysin eri mieltä 7% (ka:3,7/5).N=364.

Avoimien vastausten mukaan toimeentulotukea tulee kehittää alkuvaiheesta alkaen suunnitelmalliseksi ja ohjaavaksi:

”Suunnitelmallisen asiakastyön suuntaan, joka voi aidosti voimaannuttaa sekä tukea asiakkaita heidän elämäntilanteessaan. Pitkäjänteistä ja muutoksen tähtäävää työtä on lisättävä ja kehityksen (rakenteiden avulla) luotava tähän mahdollisuus. Perustoimeentulotukityön vähentäminen (perustoimeentulotukipäätökset).”

”Henkilökohtaiset tapaamiset perusturvatoimistossa. Aikaa enemmän asiakkaille. Asiakkaiden ei saisi jonottaa kauaa, asiat vain mutkistuvat. Työntekijöiden pitäisi olla "pysyviä" ja sitoutuneita työhönsä.”

”Selkeämmät ohjeet asiakkaille, ja enemmän lakiin perustuvat päätökset. Harkinnanvaraista lisää kuntien budjettiin. Maahanmuuttajille paremmin tiedot tuesta.”

Ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki tulee perustua asiakastyön suunnitelmaan.

Väittämästä täysin samaa mieltä 29%, jokseenkin samaa mieltä 30%, neutraalisti suhtautuvia 22%, jokseenkin eri mieltä 14%, täysin eri mieltä 6% (ka:3,6/5).N=361.

Ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki tulee yhdistää kannustavaksi toimeentulotueksi, jota haetaan sosiaalityön tai -ohjauksen henkilökohtaisella käynnillä ja joka perustuu perheen tai yksilön suunnitelmalliseen tukemiseen, hoito-, kuntoutus- tai aktiivointisuunnitelmiin tms.

Väittämästä täysin samaa mieltä 28,9%, jokseenkin samaa mieltä 38,3% , ei samaa eikä eri mieltä 17,9% , jokseenkin eri mieltä 10,7%, täysin eri mieltä 4,1% (ka:3,77/5).N=363.

Toimeentulotuen kehittämisajatuksia:

"Kannustavaksi, esim. osallistumisesta kunnan järjestämiin alkupalveluihin asiakkaalle maksetaan osallistumisasiiraha (joka summaltaan vastaisi suurinpiirtein työvoimapalvelujen kulukorvausta 9 €/pv). Kaikkien uusien toimeentulotukiasiakkaiden kohdalla tulee tehdä alustava palvelutarvearvio ja ohjaus asianmukaisesti palveluihin. Mikäli toimeentulotuki siirtyy Kelalle asiakaskohtaista yhteistyötä ja tiedonsiirtoa on kehitettävä, Kelan työkykyneuvojen rooli tässä?"

"Suurempaa harkintaa olla ottamatta pieniä tuloja/yksityislainoja/em. lainojen takaisinmaksuja huomioon ja tekemättä niistä selvityspyynnöitä erikseen. Sähköisen ja paperittoman asioinnin lisääminen sekä suhteessa asiakkaisiin että omaan arkistointiin. Enemmän ennaltaehkäisevää toimeentulotukea mm. vähävaraisille lapsiperheille lasten harrastuksiin ja vaatekseen ennen varsinaista lastensuojeluasiakkuutta. Laskelman tulee olla osa päätöstä eli laskelman desimaalilukuja yms. ei toisteta päätöstekstissä. Päätöstekstien selkeyden kehittäminen."

"Uusien toimeentulotukea hakevien asiakkaiden kohdalla pitäisi tarkastella toimeentulotuen tarvetta juuri sen hetkisen ja sitä oletettavasti seuraavan tilanteen perusteella eikä huomioida liikaa aiemmin / edellisinä kuukausina saatuja tuloja. Toimeentulotuessa olisi hyvä huomioida jotenkin nykyiseen verrattuna eri lailla niiden henkilöiden tilanne, jotka joutuvat yllättäen ilman omaa syytään työttömiksi ja sen johdosta vaikeuksiin asuntolainojen kanssa. Kenties voisi ajatella, että tällaisessa tilanteessa huomioitaisiin jotenkin asuntoon liittyvästä lainan takaisinmaksusta esim. vuokran suuruinen osuus. Tämä olisi tilapäinen tietyn aikaa kestävä tilanne, jotta perhe voisi rauhassa pohtia omia mahdollisuuksiaan ja vaihtoehtojaan eikä joutuisi heti ongelmiin asuntolainan kanssa (onhan toimeentulotuessa huomioitavat asumismenot yleensä suuremmat vuokra-asuntoon kuin omaan asuntoon)."

"Toimeentulotukea tulee kehittää sosiaalityön välineenä vahvemmin, osana ennaltaehkäisevää, korjaavaa ja suunnitelmallista sosiaalityötä."

"Harkinnanvaraisuutta toimeentulotukeen myös perhettä kohdanneissa työttömäksi joutumisen tai lomautus tilanteissa."

"Täydentävää toimeentulotukea tulisi lisätä, erityisesti huomioiden perheen erityistilanteet, kuntoutukset, koulutuksiin ja työhön kannustamisen. Lainsäädännöllä voitaisiin paremmin huomioida perheiden monimuotoisuus (lapset usein vuoroviikoin vanhemmillaan, mutta eri etuudet eivät mene tasan)."

"Toimeentulotuen tulisi olla myös vastikkeellista eli kaikilla olisi oikeus tiettyyn minimirahaan riippumatta siitä haluaako tai pystyykö töihin tai koulutukseen. Etuisuuden määrä nousisi selvästi, mikäli asiakas osallistuu johonkin työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen tai kuntouttavaan toimintaan. Asiakkaat, joilla selkeästi hoidon tarvetta saisivat nopeammin sairauspäiväraha, kuntoutusetuus sekä eläkepäätökset ja hoidontarpeen arviot."

"Täydentävää/ehkäisevää tulisi pystyä hyödyntämään sosiaalitoimessa laajemmin tukemaan henkilön kokonaisvaltaista kuntoutumista esim. harrastusten tukeminen myös täysi-ikäisillä tai ainakin 18-24-vuotiaille."

Tapaamisista ja henkilökohtaisista käynneistä yleisemmin: asiakastyöhön tarvitaan aikaa!

"Pitkäaikaisia toimeentulotuen saajia tulisi tavata asiakaskäynnillä (esimä vähintään kerran vuodessa/puolessa vuodessa). Pelkkä kirjallinen asiointi pitkäaikaisesti ei mielestäni ole suotavaa. Asiakkailla on kuitenkin oikeus asioida nykyisen lainsäädännön mukaan kirjallisesti, pakko ei ole asioida ajalla ellei ole jotain sellaisia seikkoja joiden mukaan on välttämätöntä että asiakas kävisi ajalla selvittämässä tilannettaan."

"Lakiin pitäisi tulla pykälä joka antaa aikuissosiaalityössä tartuntavaraa peliriippuvaisiin asiakkaisiin, koska he lisääntyvät hälyttävällä vauhdilla. Pitäisi pystyä tarttumaan asiaan paremmin ja myös pystyä ohjaamaan esimerkiksi peliriippuvaisten tukiryhmiin tms."

"Lisäksi asiakkaat tarvitsisivat huomattavasti enemmän työntekijöiden aikaa sosiaalityö- ja ohjauksen suunnitelmien laatimiseksi ja aitojen prosessien toteuttamiseksi. Tällä hetkellä vaikuttavaan ja tukevaan asiakastyöhön ei ole riittävästi resursseja ja aikaa."

"Toimeentulotukityö (kirjallisten/ sähköisten hakemusten käsittely) vie eri henkilöstöryhmien työaikaa paljon eikä asiakkaiden henkilökohtaisiin tapaamisiin ole riittävästi aikaa, jolloin muutossosiaalityö jää tekemättä."

Ensisijaisten etuuksien ja/tai verotuksen tasoa on tarkistettava niin, että toimeentulotuen tarve vähenee.

Väittämästä täysin samaa mieltä 72,4%, jokseenkin samaa mieltä 18,4%, ei samaa eikä eri mieltä 6,5 %, jokseenkin eri mieltä 1,9 %, täysin eri mieltä 0,8%(ka: 4,6/5). N=361. (Vuonna 2008 96,6 % vastaajista oli sitä mieltä että ensisijaisten etuuksien tasoa ja/tai verotusta on tarkistettava niin, että toimeentulotuen tarve vähenee.)

Toimeentulotuen kehittämisen kannalta ensisijaisia etuuksia pohdittiin seuraavasti:

"On päästävä irti siitä, että ihminen tavallaan pakotetaan turvautumaan toimeentulotukeen, varsinkin jos hän vielä joutuu sosiaalityön kohteeksi vaikka siihen ei olisi tarvettakaan. Kehittäminen on yksinkertaista; Asumistuki, elatustuki ja työttömyyskorvaus vain hieman suuremmaksi, niin toimeentulotuen tarve pienenee ja korotuksen pitäisi olla tuntuva niin, ettei ihminen joudu ollenkaan hakemaan toimeentulotukea."

"Ensisijaisten etuuksien tasoa tulee nostaa. Kelan tulee tehdä ratkaisut nopeammassa aikataulussa - kelalle myös aikaraja. Toimeentulotuen ei siten tarvitse paikata muiden toimijoiden viivytyksiä. Vuokratot saisi laskea, nykyinen 650 yksinasuvalla on mielestäni turhan korkea."

Ensisijaisten etuuksien määrää pitäisi nostaa siten että toimeentulotuen tarve koskisi ensisijaisesti vain talouksia joissa tulottomia (vailla ensisijaisia etuuksia olevia)."

"Siirtymällä perustuloon."

"Toimeentulotuesta tulee saada vähemmän passivoiva etuus ja sen pitäisi olla alkuperäisen tarkoituksensa mukaisesti VIIMESIJAINEN etuus eli ensisijaisten etuuksien tasoa tulisi nostaa. Näin myös monella luukulla asioiminen vähenisi automaattisesti, kun useimmille Kelan etuudet riittäisivät takaaman toimeentulon vähimmäistason."

"Ensisijaiset etuudet riittäviksi, opiskelijoille opintotuki tai muu etuus kuin toimeentulotuki myös kesäksi. Toimeentulotukea saavalle säännölliset tilanekartoitukset sosiaalityöntekijän toimesta, perheille ja nuorille useammin."

"Ensisijaisten etuuksien korottaminen. Asumismenojen huomioimisen korottaminen. Ttt:n alentaminen lyhytaikaiseksi, uuden todellisen mahdollisuuden antaminen on viranomaisten velvollisuus esim. pitkäaikaistyöttömälle. Tosiasian hyväksyminen, että kaikista ei ole tuottavaan työhön -kansalaispalkkako? "

"Toimeentulotuen ja muiden etuuksien /Kela yhteensovitus. Paras ratkaisu olisi että työttömyysturvaa ja asumistukea korotettaisiin vielä sen verran, ettei muutaman kympin/kk asiakkuuksia toimeentulotuessa olisi enää. Nämähän putosivatkin osin pois, mutta kuitenkin sähkölaskut, terveydenhoitokulut yms. aiheuttavat sen että asiakkuuteen tullaan kuitenkin."

"Ensisijaisten etuuksien tasoa nostamalla toimeentulotuen myöntämisen tarve vähenisi. Toimeentulotukea pitäisi pystyä hakemaan sähköisesti."

"Ensisijaisen etuuksien nostolla asiakaskunta pienemmäksi ja sitten suunnitelmallisuutta lisää."

"Muiden ensisijaisten etuuksien nostaminen sille tasolle, että perustoimeentulotukea ei tarvita. Toimeentulotuki on viimesijainen etuus ja käytettäväksi erityisiin ja ennalta-arvaamattomiin elämänkriiseihin. Kelan etuuksien nykyisiä käsittelyaikoja nopeuttamalla voidaan välttyä siltä, että toimeentulotukea myönnetään muiden

etuuksien paikkaamiseksi. Toimeentulotuen perusosan korottaminen ei ole ratkaisu vaan muiden ensisijaisten tulojen nostaminen tasolle, jolla voi elää nykyisen hintatason vallitessa ilman köyhyyttä. Palkkatuetun työn lisääminen. Työvoimapolitiittiset uudistukset, eivät ole välttämättä lisänneet ihmisten aktivoitumista: työharjoittelun poistaminen ja palkkatuetun työn väheneminen ei ole auttanut ihmisiä omaan aktiivisuuteen. Kuntouttava työtoiminta ei voi olla ratkaisu kaikkeen. Sosiaalivakuutus- ja sosiaaliavustus pohjaisia etuuksia tulee kasvattaa, jotta massoittaisesta toimeentulotuen hakijamäärästä päästäisiin.”

Perustoimeentulotuen tasoa tulee korottaa.

Täysin samaa mieltä 31,5%, jokseenkin samaa mieltä 21,6 %, ei samaa eikä eri mieltä 27,9 %, jokseenkin eri mieltä 11,2%, täysin eri mieltä 7,7% (ka: 3,58/5). N=365.
(Vuonna 2008 54,1 % kannatti perustoimeentulotuen tason korottamista ja vastusti 39%.)

”Tilapäisen ja ehkäisevän tuen myöntämisen tasoa helpottaa ja pitkäaikaisen kiristää. Toimeentulotukijärjestelmä on tällä hetkellä helposti asiakasta passivoiva.”

”Ei ole järkevää korottaa toimeentulotuen tasoa tai esimerkiksi perusosan määrää, vaan ennemmin parantaa muiden etuuksien tasoa ja nostaa etuoikeutetun tulon määrää. Tällöin asiakkaiden on kannattavampaa pyrkiä pois toimeentulotuelta muiden etuuksien saajaksi tai esimerkiksi osa-aikaiseen työhön tms.”

”Nykyiset eri tuet pitäisi yhdenmukaistaa/yhdistää perustuloksi, mikä on riittävä takaamaan perustoimeentulo.”

Perustoimeentulotuen sisältöä tulee päivittää mm. informaatioyhteiskunnan mukanaan tuomien elämänmuutosten vuoksi.

Täysin samaa mieltä 33,1 %, jokseenkin samaa mieltä 34,2 %, ei samaa eikä eri mieltä 22,3%, jokseenkin eri mieltä 7,4%, täysin eri mieltä 3% (ka:3,87/5). N= 363.

”Yhtenäistää käytäntöjä koko maassa, esim. Alkuavustukset kodinhankintoihin, lastentarvikkeet...”

Puolison perusosaa kahden huoltajan perheissä tulee korottaa (tuetaan perheen yhdessä pysymistä).

Täysin samaa mieltä 25,8 %, jokseenkin samaa mieltä 26,9%, ei samaa eikä eri mieltä 27,7 %, jokseenkin eri mieltä 12%, täysin eri mieltä 7,6 % (ka:3,51/5). N=368.

”Yksinasuvan perusosan tulisi olla sama kuin yksinhuoltajan, koska on outoa, että yksinhuoltaja saa enemmän omiin menoihinsa kuin yksinasuva. Lapsilla on jo oma normi.”

Eri lainsäädäntöjen ikärajoja tulee tarkistaa toimeentulotuen kanssa yhdenmukaisiksi (esim. elatusvelvollisuus ja opintotukilaki; vanhempien laajennettu elatusvelvollisuus 18-20 vuotiaan kohdalla).

Täysin samaa mieltä 44 %, jokseenkin samaa mieltä 32,2%, ei samaa eikä eri mieltä 15,8 %, jokseenkin eri mieltä 4,4%, täysin eri mieltä 3,6 % (ka:4,09/5). N=366.

Toimeentulotukeen enemmän kohtuullisuutta ja valvontaa!

”Toimeentulotuesta tulee tehdä joko suunnitelmallinen osa sosiaaliturvajärjestelmää tai tosiasiallisesti viimesijainen etuus. Tällaisenaan toimeentulotukilaisissa on muihin lakeihin nähden aukkoja, esim. edellä mainitut kikkailut työttömyysturvan, aktiivitoimenpiteiden, opiskelun suhteen. Lisäksi täydentävää toimeentulotukea käytetään mielestäni räikeästi hyväksi lapsen tapaamisiin liittyvissä asioissa, eli tuomioistuimet katsovat, että lapsella on oikeus tavata vanhempansa ja tämä on lähtökohta, josta ei taivuta.

Pahimmillaan toimeentulotuella maksetaan lapsen tapaamiset toiselle puolen Suomea matkoineen, majoituksineen ja ruokineen kaikkineen sen vuoksi, että tapaava vanhempi on tuloton toimeentulotuen asiakas, kustannukset noin 400 e/kk täydentävänä toimeentulotukena. Normaalilla keskituloisella työssäkäyvällä henkilöllä ei ole varaa tällaiseen, mutta tulottomalla toimeentulotukiasiakkaalla on, koska lapsella on oikeus tavata toista vanhempaansa, ja sosiaalitoimi maksaa tämän lystin toimeentulotukena. Tällaisten tapausten esiin tuleminen aiheuttaa mielestäni ihan ymmärrettävää närkästystä veronmaksajissa, niin aiheuttaa minussakin. Tällaiset ns. porsaan reiät pitäisi saada pois sosiaalitoimen velvoitteista.

Toimeentulotukea pitäisi järkeistää ja estää väärinkäytökset. Laki tulisi kirjoittaa siten, ettei liikaa tulkinnan varaa jää virkailijalle (päästään pois siitä että toisessa kunnassa jotain myönnetään toisessa taas ei, tai räikeimmin viereisessä huoneessa samaan asiaan toinen virkailija myöntää kun toinen virkailija evää ja kummatkin noudattavat lakia). Tällä myös vältetään väärinkäytöksiä, joita on viimeisen kymmenen vuoden aikana yhä enemmän ja enemmän. Lisäksi lakiin velvoite johtavalle viranhaltijalle väärinkäytösten eteenpäin viemisestä syyttäjälle, on väärin kun väärinkäyttäjät eivät joudu kantamaan vastuuta mahdollisesta petoksesta, jos johtava viranhaltija päättää olla viemättä asiaa eteenpäin. Nykyisessä lainsäädännössä on liikaa pelivaraa virkailijalla, vaikka toisaalta ei miltei yhtään pelivaraa velvoittaa asiakaskuntaa.”

”Toimeentulotuki tulee olla rajallista ajallisesti. Ei niin että sukupolvia toisensa jälkeen elätetään. Mikäli asiakas ei toimita lisäselvityksiä, toteuta häneltä vaadittavia toimenpiteitä pitäisi toimeentulotuki jättää kokonaan maksamatta. Asiakas jäisi omilleen ja esim. kirkko tai muut hyväntekeväisyysjärjestöt voisivat ottaa nämä ihmiset hoteisiinsa.”

Etuoikeutetun tulon määrää (tilapäiset tulot, joita ei oteta huomioon toimeentulotukea määrättäessä) tulee nostaa.

Täysin samaa mieltä 33,1 %, jokseenkin samaa mieltä 30,7%, ei samaa eikä eri mieltä 23,8%, jokseenkin eri mieltä 8,6 %, täysin eri mieltä 3,9% (ka:3,81/5). N=366.

”Yksi asia voisi olla, että asiakkaan saadessa työmarkkinatukea ja työllistyessä lyhyeksi aikaa, jolloin jonkin verran saa ”tienata”, ilman että se vaikuttaa työmarkkinatukeen, näissä tapauksissa voisi myös voida käyttää etuoikeutettua tuloa, jos toimeentulotukioikeutta tulisi samana kuukautena palkasta huolimatta. Kannustaisi osaltaan työn vastaanottamiseen.”

”(Vastikkeellisena) tehtävästä työstä - vaikkakin vain muutamasta tunnista / viikko - tulee maksa palkka, jossa tietty suojaosuus ja vasta sen ylittävä osa otetaan tulona huomioon TTT-laskelmassa”

”Suurempaa harkintaa olla ottamatta pieniä tuloja/yksityislainoja/em. lainojen takaisinmaksuja huomioon ja tekemättä niistä selvityspyyntöjä erikseen. Sähköisen ja paperittoman asioinnin lisääminen sekä suhteessa asiakkaisiin että omaan arkistointiin. Enemmän ennaltaehkäisevää toimeentulotukea mm. vähävaraisille lapsiperheille lasten harrastuksiin ja vaatetukseen ennen varsinaista lastensuojeluasiakkuutta. Laskelman tulee olla osa päätöstä eli laskelman desimaalilukuja yms. ei toisteta päätöstekstissä. Päätöstekstien selkeyden kehittäminen.”

Etuoikeutetun tulon tulee olla henkilökohtainen, ei talouskohtainen.

Täysin samaa mieltä 25,8%, jokseenkin samaa mieltä 27,1%, ei samaa eikä eri mieltä 25,5%, jokseenkin eri mieltä 14 %, täysin eri mieltä 7,7 % (ka:3,49/5). N=365.

”Tulisi perustua enemmän harkintaan, kaikilla ei ole samat tarpeet. Työn tekemiseen olisi kannustettava enemmän, voitaisiin esim. jättää suurempi osa palkasta huomioimatta. Kohtuuvuokria tulisi korottaa, pääkaupunkiseudulta ei saa enää kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja.”

Sosiaalisen luototuksen käyttöä on lisättävä.

Täysin samaa mieltä 32,5%, jokseenkin samaa mieltä 32%, ei samaa eikä eri mieltä 24,6%, jokseenkin eri mieltä 6,3%, täysin eri mieltä 4,6% (ka:3,81/5). N=366.
(Vuonna 2008 sosiaalisen luototuksen lisäämistä kannatti 58% ja vastusti 19%.)

”Toimeentulotuessa pitäisi olla lakisääteisiä mahdollisuuksia joustavampiin ratkaisuihin. Kuntia tulee ohjata toimeentulotukiasiakkaiden aktivointiin korvamerkityin rahoin, joita käytetään porkkanana. Velkaantuneita pitäisi pystyä auttamaan mm. sosiaalisen luototuksen keinoin, ettei velkaantuminen muodosta estettä työmarkkinoille paluuseen. Toimeentulotuki on aivan liian pieni eikä sillä kukaan pidemmän päälle voi elää järkevästi.2

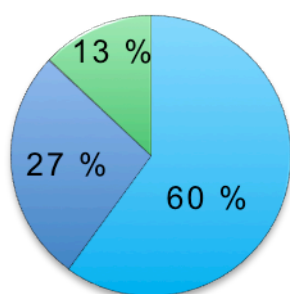
Toimeentulotuen uudistamisesta ja kehittämisestä nousi vielä näkökulmia työvoiman aliresursoinnista, joka vaikeuttaa lakisääteisissä aikarajoissa pysymistä, vaikka itse toimeentulotukityötä onkin kehitetty paljon mm. sähköiseen asiointiin ja nuorten alle 25 – vuotiaiden tapaamisiin tai työn suunnitelmallisuuden lisäämiseen.

Työmäärää on vähennettävä. Asiakkaiden vastaanottoon pitäisi varata kunnolla aikaa, samoin kuin yhteistyöhön ja sen kehittämiseen avoimempaan suuntaan eri toimijoiden kanssa. Työturvallisuutta on lisättävä ja uhkailun vähentäminen tulee saada paremmin taltutettua. Toimeentulotuki tulisi myös entistä enemmän liittää osaksi muuta palvelukokonaisuutta pitkäjänteisemmin ja joustavammin.

Kysely ja sen vastaajat

Kysely toteutettiin 28.1.-10.2.2014 surveypal-sähköpostikyselynä Talentian jäsenille, joiden oletettiin työskentelevän toimeentulotuen parissa ja joiden sähköpostiosoite oli tiedossamme. Kysely on siis lähtenyt suuremmalle joukolle kuin varsinaiselle kohderyhmälle, mutta halusimme pitää joukon mieluummin suurena todellisen kohderyhmän tavoitettavuuden vuoksi. Sosiaalialalla toimeentulotuen parissakin voi työskennellä useilla eri ammattinimikkeillä ja organisaation tehtävissä. Rekisteristä poimittiin vastaajajoukko tehtävänimikkeillä johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalihojaaja/palveluohjaaja sekä sosiaalityöntekijä (sosiaalitoimi). Kysely lähti yhteensä 2 585 henkilölle ja vastauksia saatiin 371. Vastausprosentiksi tuli 14 %. Vastaajien määrää on pidettävä varsin edustavana kohderyhmään nähden (toimeentulotuen parissa työskentelevät).

Kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöitä oli 214 (60,5%), sosiaalihojaajia 94 (26,6%) sekä muita ammattinimikkeitä 47 (13,0%), ks. Kuva 1, n=355.

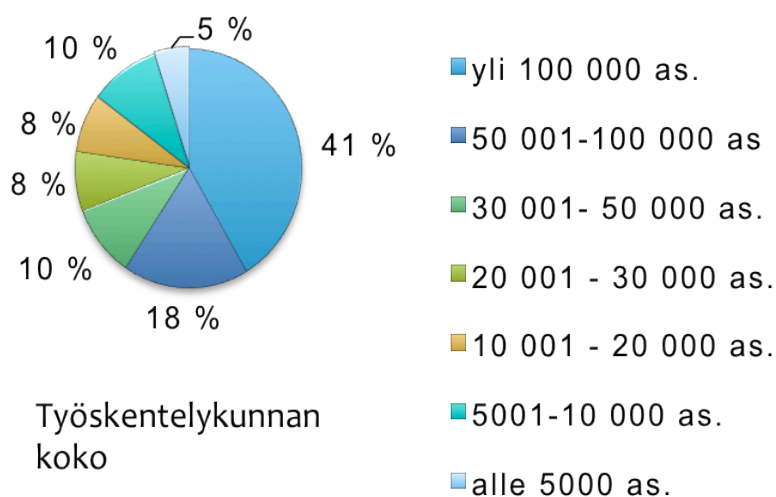

- sosiaalityöntekijä ■ sosiaaliohjaaja
- muu, mikä

Kuva 1: vastaajien ammattinimikkeet.

Muu, mikä -ammattinimikkeistä suurin ryhmä ovat johtavat sosiaalityöntekijät (25 henkilöä, 4% koko vastaajajoukosta), muita nimikkeitä tässä vastaajajoukossa ovat palvelupäällikkö/-esimies, palveluohjaaja/-sosiaalipalveluohjaaja, vastaava sosiaaliohjaaja/ ohjaaja, lastenvalvoja, etuuskäsittelijä, kriisityöntekijä, perhepalvelujohtaja, sosiaaliterapeutti, yksilövalmentaja, sosiaaliamies, sosiaalineuvoja, erityissosiaalityöntekijä/-ohjaaja, sosionomi (AMK), vs. toimistosihteerit, sosiaalijohtaja, sosiaalityön johtaja, tulosityksikön johtaja.

Vastaajajoukko jakaantui työskentelykuntansa koon mukaan karkeasti niin, että yhteensä 59% vastaajista työskenteli suurissa, yli 50 000 asukkaan kunnissa, 26% keskisuurissa 20-50 000 asukkaan kunnissa ja 23% pienissä alle 20 000 asukkaan kunnissa. Ks. Kuva 2 alla.

Kuva 2: Työskentelykunnan koko.

Raportissa viitattuja lähteitä (taustaa) ja liitteet

Kysymyslomake, liite.

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.

Opas toimeentulotukilain soveltajille. STM. Julkaisuja 2013:4.

Muutoksia toimeentulotukilakiin 1.1.2013 lukien. Kuntainfo 10/2012.

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtäväarakennesuositus. STM. Julkaisuja 2007.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189, ml. aktioivintisuunnitelma

28.12.2012/937.

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet. STM:n oppaita 2001:11.

Heikki Hiilamon luento Talentian Sosiaalialan asiantuntijapäivillä 12.3.2014: Sosiaalialan asiantuntijuuden paikka yhteiskunnassa. www.talentia.fi.

Jouko Karjalainen 4.2.2014. THL:n toimeentulotuen ja sosiaalityön tutkimuksen seminaarin aineistoa. www.thl.fi.

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.

Ulma-työryhmän loppuraportti: Ulkomaalaisille maksettavan toimeentulotuen käsittelyä koskevien menettelytapojen selkeyttäminen. STM raportteja ja muistioita 2011:12.